

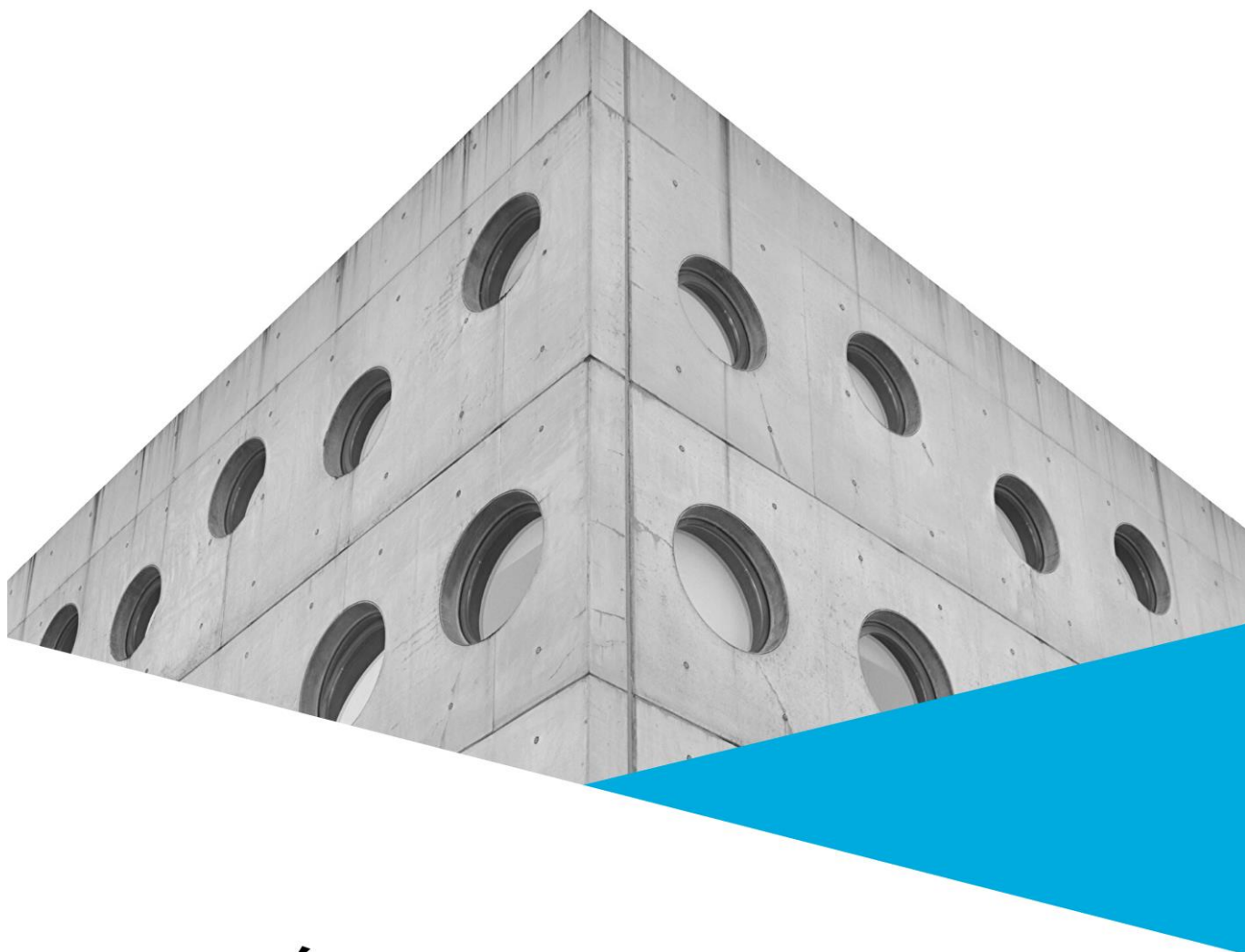
Studijní a vědecká
knihovna
v Hradci Králové

70 let

1919-2019

KRÁLOVÉHRADECKÝ
KRAJ

SBORNÍK Z KONFERENCE

KNIHOVNY V PROUDU ČASU

KONFERENCE K 70. VÝROČÍ SVK HK
A 100. VÝROČÍ 1. KNIHOVNICKÉHO ZÁKONA

Knihovny v proudu času

Sborník z konference k 70. výročí Studijní a vědecké knihovny
v Hradci Králové a 100. výročí 1. knihovnického zákona

e-kniha • Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové • 2020

Sestavila Mgr. Petra Řoutilová

§

Texty přednášek publikované Studijní a vědeckou knihovnou v Hradci Králové jsou vázány autorskými právy a jejich využití je definováno zákonem č. 121/2000 Sb., autorský zákon.

Vydání (obálka a grafická úprava), jehož autorem je Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové, podléhá licenci Creative Commons.

V SVK HK 1. vydání

Verze 1. z 2020-06-23

ISBN 978-80-7052-143-4 (pdf)

Obsah

Zdravice PhDr. Blanka Snopková, PhD.	4
100 let veřejných knihoven ČR: legislativa – ideologie – informační technologie PhDr. Vít Richtř	5
Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové a její role v celoživotním vzdělávání občanů v minulosti a současnosti Mgr. Eva Svobodová.....	20
Spolupráca s veľkým potenciálom PhDr. Blanka Snopková, PhD., PhDr. Oľga Doktorová	29
Mých čtyřicet let se Čtenářem PhDr. Jaroslav Císař.....	38
Jak to bylo s knihovnami aneb Společná historie městské a krajské knihovny v Hradci Králové Mgr. Iva Košťálová	46
Lékařská knihovna Lékařské fakulty v Hradci Králové – vznik a vývoj PhDr. Olga Pitašová	49
Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové a společenskovední knihovna Muzea východních Čech v Hradci Králové Iva Nývltová.....	54
Od Slovanské lípy ke knihovně 21. století Bc. Lada Všetická, DiS.	56
Městská knihovna Vamberk (zal. roku 1857) Jaroslava Martinová	59
Střípky z historie Slavoje Mgr. Marta Pešková Staníková	62

Vážená pani riaditeľka, vážené kolegyně a kolegovia,

dovoľte mi, aby som Vám pri príležitosti 70. výročia založenia Študijnej a vedeckej knižnice v Hradci Králové úprimne a z celého srdca zablahoželala v mene svojom, aj v mene zamestnancov Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici.

Ako dlhoročný partner so záujmom sledujeme aktivity, ktoré organizujete, podporujete a rozvíjate, či už je to v oblasti služieb pre používateľov a knižnice, budovaní a ochrane knižničných fondov, alebo v oblasti kultúrnych a spoločenských podujatí pre verejnosť, či odborných seminárov a prednášok pre špecialistov z oblasti knihovníctva.

V mnohom ste nám inšpiráciou, najmä čo sa týka Vašich marketingových aktivít smerom k verejnosti, ale aj v oblasti riešenia odborných výziev 21. storočia. Vzájomné zdieľanie myšlienok a projektov nám pomáha zúročiť skúsenosti a poznatky našich odborníkov získané pri implementácii nových technológií a trendov do praxe, v prospech rozvoja oboch inštitúcií.

S obdivom a úctou sledujeme, ako sa Vaša knižnica po výstavbe novej účelovej budovy rozvinula, ponúkla používateľom nielen kultivované prostredie pre štúdium a voľný čas, ale aj množstvo nových aktivít a knižnično-informačných služieb – zaviedli ste samoobslužné požičiavanie kníh, spoza múrov knižnice ste vykročili v ústrety používateľom. Vaše iniciatívy zaujímajú médiá a o ich úspešnosti sa dozvedáme nielen z odborných kruhov.

Prijmite od nás priateľské pozdravy plné prianí úspechov do ďalších rokov. Všetkým zamestnancom knižnice želáme pevné zdravie a šťastie, veľa novej inšpirácie a síl pri plnení knihovníckeho poslania v práci pre používateľov.

Blanka Snopková

riaditeľka Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici a kolektív zamestnancov knižnice

V Banskej Bystrici dňa 4. 11. 2019

---

100 let veřejných knihoven ČR: legislativa – ideologie – informační technologie

PhDr. Vít Richter

Národní knihovna ČR

Podle statistiky měla Česká republika v roce 2018 5 317 veřejných knihoven a k tomu ještě 891 poboček, celkem tedy 6 208 míst, kam mohl kdokoliv přijít, půjčit si knihu, studovat nebo jinak strávit svůj volný čas. Ve stejné době v celé Evropské unii působilo přibližně 64 000 veřejných knihoven. Pokud si uděláme přepočty na obyvatele, vychází, že Česká republika měla 5 veřejných knihoven na 10 000 obyvatel, zatímco evropský průměr činil 1,3 veřejné knihovny na 10 000 obyvatel. Máme tedy knihoven opravdu hodně a asi lze bez nadsázky potvrdit často opakovanou zprávu z médií, že síť našich veřejných knihoven je nejhustší na světě.¹

Mít v obci knihovnu je tradice a zatím se zdá, že se tato tradice drží i v době internetu, sociálních médií a postupného pronikání digitalizace do našich životů. V roce 2019 slavíme stoleté výročí schválení prvního knihovnického zákona² a to je příležitost podívat se zpět, jak tato tradice vznikala a jak se v posledním století proměňovala. Příspěvek stručně mapuje dopady tří knihovnických zákonů, které vymezovaly rozvoj veřejných knihoven, charakterizuje politické a ideologické pozadí činnosti knihoven, hodnotí vliv rozvoje médií a informačních technologií na proměnu knihovnických a informačních služeb v posledních desetiletích.

Není pochyb o tom, že to byl knihovnický zákon, který v mnoha ohledech rozvoj veřejných knihoven nastartoval, ale jejich tradice sahá až do poslední čtvrtiny 18. století.

---

¹ Kdybychom se na naše veřejné knihovny podívali podrobněji, přišli bychom na to, že tento rekord má i svou stinnou stránku, například v objemu financování (ročně vydáváme na obyvatele 15 eur, zatímco v Dánsku to činí 65 eur), návštěvnost knihoven není nijak rekordní, ale stále platí, že patříme do skupiny poměrně silných čtenářských národů. To ale není přímo předmětem tohoto příspěvku.

² ČESKOSLOVENSKO, 1919. *Zákon č. 430/1919 Sb., o veřejných knihovnách obecních ze dne 22. července 1919*, č. 430 Sb. z. a n. [online]. [cit. 2020-01-05]. Dostupný z: http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t1233_00.htm, https://ipk.nkp.cz/docs/legislativa/KnihovniZakon_1919.doc

ČESKOSLOVENSKO, 1919. *Nařízení vlády republiky Československé ze dne 5. listopadu 1919, jímž se provádí zákon o veřejných knihovnách obecních ze dne 22. července 1919*, č. 430 Sb. z. a n. Praha: [s. n.]. [online]. [cit. 2020-01-05]. Dostupný z: https://ipk.nkp.cz/docs/legislativa/KnihovniZakon_1919.doc

Zákon o veřejných knihovných obecních

První knihovní zákon byl schválen krátce po vzniku Československa 22. července 1919. Vznikající Československo bylo v mimořádně složité situaci – bylo nutné vybudovat státní správu, prosadit mezinárodní uznání nového státu a také se vyrovnat se složitou národnostní otázkou, kdy Němci, Maďaři, Poláci, Rusíni a v mnoha ohledech i Slováci měli jiné představy o svém postavení ve státě než zakladatelé Československa. Podstatné ale bylo, že tehdejší politická reprezentace přes všechny potíže kladla mimořádný důraz na podporu všeobecného vzdělání, lidové výchovy, osvěty a demokratických svobod. To bylo tou příležitostí, která otevřela cestu k přijetí knihovního zákona, který navázal na zákon o organizaci lidových kurzů občanské výchovy.³ Knihovny byly v tomto kontextu vnímány a rozvíjeny jako základní složky vzdělávacího systému.

„Lidovýchovné zákony chtějí dáti všem přístup ke vzdělání, proto je počet knihoven obecních tak veliký, všechno obyvatelstvo ve městech i v odlehlých vesnicích má přístup ke knize psané v jeho mateřském jazyku. Před čs. kulturními zákony je občan jako občan, všichni mají stejné právo, všem mají býti stejně snadno dostupné výhody vyplývající ze zákonů.“ (Matula, 1938)

Dalším podstatným faktorem byla připravenost tehdejší knihovnické komunity k formulování a prosazení nového zákona. Bylo možné se opřít o poměrně hustou síť spolkových, sokolských i obecních knihoven, působících na území Čech a Moravy. Myšlenka legislativní úpravy veřejného knihovnictví vznikla již v roce 1896 na půdě rakouského knihovnického spolku, který se v roce 1901 usnesl na memorandu určeném ministerstvu školství a požadoval přijetí říšského zákona. Z české strany se uvažovalo poprvé v roce 1901 o návrhu pro zemský zákon a byl to V. Štech, který v roce 1902 publikoval první návrh. Od té doby vznikly ještě další návrhy, ale podstatné bylo, že tehdejší knihovnická komunita byla v říjnu 1918 připravena k vypracování legislativního návrhu, který připravili ve vzájemné spolupráci L. J. Živný, J. Auerhan, K. Velemínský, R. Balaš a další.⁴

V čem byl první knihovnický zákon výjimečný? Především nastavil povinnost každé obce zřizovat a provozovat knihovnu a současně v návazném vládním nařízení stanovil minimální částku, kterou obec musí na knihovnu věnovat (0,50 až 0,80 Kč na obyvatele ročně podle

---

³ ČESKOSLOVENSKO, 1919. *Zákon o organizaci lidových kurzů občanské výchovy* č. 67 Sb. z 7. 2. 1919. a n. Praha: [s. n.]. [online]. [cit. 2020-01-05]. Dostupný z: <https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspj/?Id=968&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>

⁴ Podrobně o dějinách veřejných knihoven v ČR a přijetí knihovního zákona viz: KUBÍČEK, Jaromír, 2019. *Dějiny veřejných lidových knihoven v českých zemích = History of public libraries in the Czech Lands*. Vydání první. Brno: Moravská zemská knihovna. 327 stran. ISBN 978-80-7051-250-0.

velikosti obce). Tato povinnost byla v tehdejší době a i v současnosti něčím výjimečným v celosvětovém měřítku.

Uvedme alespoň velmi rámcově základní principy zákona a návazného nařízení vlády:

- povinnosti zřídit, provozovat a financovat knihovnu v obci, včetně stanovení termínu, do kterého má knihovna vzniknout,
- principy vnitřní organizace a vybavení knihovny v závislosti na velikosti obce: půjčovna, čítárna, časopisy, příruční knihovna, vznik oddělení pro mládež, hudební oddělení,
- povinnost zakládat samostatné knihovny pro národnostní menšiny,
- minimální možná provozní doba pro veřejnost,
- rozsah knihovního fondu – 20 % naučné literatury,
- personální zajištění knihovny – profesionální knihovník v obcích nad 10 000 obyvatel,
- princip dohledu nad knihovnou – knihovní rada, okresní osvětové sbory, inspektoři, lidov ýchovné oddělení na Ministerstvu školství a národní osvěty,
- podpora vzniku okresních, obvodových a putovních knihoven,
- podpora knihoven ze strany státu – nákup knihovních fondů, vydávání knih pro knihovny.

Abychom měli představu o dynamice rozvoje veřejných knihoven, můžeme se podívat na statistické údaje z roku 1920, tj. krátce pro schválení zákona, a na rok 1937, kdy bylo provedeno poslední statistické šetření před druhou světovou válkou. Celkový počet veřejných knihoven na území dnešního Česka činil v roce 1920 3 343 (FAJFR, František, 1923, s. 6). V roce 1937 bylo na stejném území již 13 555 českých, německých a polských knihoven, tj. čtyřikrát více (Veřejné knihovny obecní, 1938, s. 3).

Knihovní zákon měl zcela zásadní význam v založení a postupném budování systému knihoven. Vedle samotného vzniku knihoven přispěl k formování knihovnictví jako oboru.

Jmenujme alespoň některé prvky:

- vznik systému vzdělávání knihovníků,
- vydávání odborné literatury a knihovnických periodik,
- vydávání příruček pro práci knihoven, tj. postupná standardizace vybraných oblastí knihovnické práce,
- statistika knihoven a její hodnocení,
- vznik knihovnických sdružení,
- průzkumy čtenářského zájmu.

Významným aspektem, zvýrazněným i knihovním zákonem, byly i určité snahy o ovlivňování obsahu knihovního fondu veřejných knihoven. Článek 2 vládního nařízení konstatoval:

„Účelem veřejné knihovny jest doplňovati a prohlubovati vzdělání obyvatelstva četbou naučnou i zábavnou, mající skutečnou hodnotu vnitřní. Každá knihovna obsahuje díla významu všenárodního, aspoň 20 % literatury naučné, jakož i díla, která přímo odpovídají zájmům a zaměstnáním obyvatelů místních i okolních.“

Na toto ustanovení navazoval článek 3:

„Spisy umělecky a obsahově bezcenné, výtvary nemravného rázu (díla pornografická), t. zv. krváky, detektivní a indiánské povídky, které senačním způsobem dráždí fantazii čtenářovu, pamflety, snižující tendenčně celé stavy nebo vrstvy obyvatelstva, jakož i díla směřující proti trvání a celistvosti státu československého, nesmějí býti pojata do veřejných knihoven. Ministerstvo školství a národní osvěty si vyhrazuje uveřejňovati seznam spisů a výtvorů, které nutno vyloučiti z veřejných knihoven.“

Když se začteme do dobové knihovnické diskuze na toto téma, zjistíme, že boj proti odstranění „braku“ z knihovních fondů byl velmi častým tématem. Lze odhadnout, že některé části knihovních fondů současných knihoven by těmto přísným hlediskům nevyhověly. I to je zajímavé z hlediska posunu celospolečenských hodnot.

Knihovny a ideologie – období druhé světové války

Zásadním zlomem ve vývoji veřejných knihoven byl rok 1938, postupná okupace a rozpad Československa, vznik Protektorátu Čechy a Morava a následné události 2. světové války. V tomto období ztrácejí veřejné knihovny na dlouhá desetiletí svůj demokratický charakter a postupně se na dlouhá desetiletí proměňují v instituce, které mají za úkol ideologické a politické ovlivňování veřejnosti.

Krátce po obsazení Sudet dochází k likvidaci českých knihoven na tomto území a k likvidaci knihovních fondů. V některých případech se podařilo knihovní fondy převézt do vnitrozemí, ale jednalo se spíše o ojedinělé výjimky. Po obsazení Sudet došlo k zániku většiny z 1 378 českých knihoven, které v té době měly 875 tisíc svazků knih a periodik (Veřejné knihovny obecní, 1938, s. 7). Krátce po vzniku protektorátu začaly vycházet seznamy závadné literatury a knihovny měly povinnost knihy vyřazovat z knihovních fondů a likvidovat je. Podle zjišťování v roce 1946 bylo v průběhu války postupně zlikvidováno 2 731 441 sv. v pohraničí a ve vnitrozemí 606 375 svazků českých knih (Kladiva, 1968, s. 14). Kromě toho byla nařízena přísná cenzura celé vydavatelské produkce, byl znemožněn nákup literatury z většiny zemí a knihovny byly nuceny k nákupu nacistické literatury.

Knihovny v letech 1945 až 1947

Po skončení druhé světové války byla zahájena obnova veřejných knihoven, začaly se obnovovat a vznikat nové knihovny na území Sudet. Ale i v této době pokračoval boj o ideologický charakter veřejných knihoven. Pojetí knihoven jako neideologické instituce, která zajišťuje každému rovný přístup ke vzdělávání, bylo napadáno ze strany zástupců komunistické ideologie. V Košickém vládním programu v kapitole XV bylo ve vztahu ke knihovnám přímo uloženo:

Odstraněny budou všechny učebnice, vydané v době nesvobody. Provedena bude revize žákovských i veřejných knihoven, aby z nich bylo vypleněno nacistické i fašistické býlí. (Národní Fronta, 1945).

V následujícím období probíhala očista knihovních fondů od nacistické literatury. Údaje o počtu knih a časopisů vyřazených z fondů knihoven v tomto období nejsou k dispozici. Vedle toho ale došlo k celkové likvidaci původních německých knihoven. Pokud stav srovnáme s údaji roku 1938, bylo v tomto období zničeno 3 464 německých knihoven, které v té době měly 1,9 mil. svazků (Veřejné knihovny obecní, 1938, s. 7). Jistě lze konstatovat, že část z těchto knih patřila do kategorie nacistické literatury, ale zcela určitě to neplatilo pro knihovní fondy jako celek. Likvidace německých knihoven byla důsledkem a průvodním jevem poválečného odsunu německých obyvatel.

Knihovny a ideologie – veřejné knihovny po Únoru 1948

V poválečném období probíhala diskuse o novele knihovního zákona, ale k jeho změnám nedošlo. Další zlom v rozvoji veřejných knihoven přinesl Únor 1948. Již ve dnech 13. a 14. května 1948 proběhl I. sjezd československých knihovníků, který na dlouhá desetiletí určil ideologický charakter a působení veřejných knihoven. Ve vztahu k obsahu knihovních fondů byl přijat opět úkol očisty knihovních fondů od ideologicky a esteticky závadné literatury. Očista probíhala postupně ve třech vlnách, nejprve se jednalo o živelnou likvidaci, od roku 1950 probíhalo vyřazování na základě *Seznamu nacistické, protistátní, protisovětské a jiné brakové literatury* s mnoha doplňky. Ten byl v roce 1954 aktualizován a rozšířen na *Seznam nepřátelské, závadové, zastaralé a nežádoucí literatury*, který obsahoval celkem 7 554 záznamů konkrétních autorů a děl.⁵ O tom, kolik svazků v tomto období bylo z veřejných knihoven vyřazeno, chybí přesné údaje, ale muselo jít řádově o miliony svazků.

---

⁵ Podrobný výklad včetně edice seznamů viz: ŠÁMAL, Petr. 2009. *Soustružníci lidských duší: lidové knihovny a jejich cenzura na počátku padesátých let 20. století: (s edicí seznamů zakázaných knih)*. Vyd. 1. Praha: Academia. 613 s. Šťastné zítřky; sv. 2. ISBN 978-80-200-1709-3.

Hlavním poselstvím brněnského sjezdu bylo především prohlášení, že knihovna přestává být nepolitickou institucí a musí být vnímána jako iniciativní činitel politického boje a působit jako aktivní součást politické výchovy nejšířších mas. To se v následujících desetiletích projevilo v různých nových formách práce se čtenářem, jakými byly například náborů čtenářů, kolektivní závazky, čtenářské kroužky, rozборы děl, diskuze a ankety zaměřené na díla komunistických autorů, čtenářské závazky ke sjezdům KSČ, soutěže typu Fučíkův odznak apod. Knihovny budovaly zvláštní oddělení politické literatury, která se stala povinnou součástí volného výběru, vydávaly doporučující bibliografie a upravovaly obsah svých katalogů. Politické aspekty činnosti knihoven se staly jedním z hlavních kritérií celostátní soutěže „Budujeme vzornou lidovou knihovnu“.

Zákon o jednotné soustavě knihoven

Brněnský knihovnický sjezd v mnoha referátech vyjadřoval kritiku knihovnického zákona z roku 1919 a v závěrečném usnesení formuloval úkol zpracovat nový, socialistický zákon. Ideový návrh tohoto zákona přednesl Jaroslav Frey (Frey, 1948). Určitou ironií osudu bylo, že nově budované socialistické knihovnictví se v následujících letech muselo smířit s tím, že působilo dalších 11 let na půdorysu zákona o obecních knihovnách. Nový knihovní zákon – zákon o jednotné soustavě knihoven – byl totiž přijat až v roce 1959 (Zákon o jednotné soustavě knihoven, 1959). Do té doby formovala vývoj veřejných knihoven směrnice o zřízení jednotné sítě lidových knihoven v českých krajích, kterou vydalo ministerstva kultury a osvěty (Směrnice o zřízení jednotné sítě, 1950). Směrnice iniciovala vznik okresních a krajských knihoven. Když si dnes srovnáváme oba knihovní zákony, především nás musí překvapit obecnost a proklamativnost zákona z roku 1959. Zákon z roku 1919 a návazné vládní nařízení byly v každém svém ustanovení velmi konkrétní, zatímco nový zákon byl především politickou proklamací. Důraz byl kladen na ideologické a politické působení knihoven:

§ 1 Úvodní ustanovení: posláním knihoven, jako důležitého a účinného masového činitele socialistické výchovy, je přispívat k všestrannému vzdělání pracujících v duchu vědeckého světového názoru a pomáhat při zvyšování jejich politické, kulturní a odborné úrovně, zvláště pak přispívat k rozvoji vědy a techniky, k šíření jejich poznatků a poskytovat pomoc při řešení politických i hospodářských úkolů a při rozvíjení tvůrčí iniciativy lidu v boji za vítězství socialismu.

§ 10 Úloha knihovníka: knihovník v lidově demokratickém státě plní významné politickovýchovné poslání, a musí mít proto potřebnou politickou i odbornou kvalifikaci. Jeho povinností je zejména iniciativně získávat nové čtenáře, individuálně o čtenáře pečovat a všemi

způsoby práce s knihou napomáhat ke zvýšení politického uvědomění a k uspokojování stále rostoucích potřeb občanů při prohlubování jejich všeobecného i odborného vzdělání a kulturního rozhledu.

Uvedme stručně jeho základní principy:

- zákon se vztahuje na všechny typy knihoven – vymezuje jednotnou soustavu knihoven a ústřední knihovny jednotlivých sítí knihoven – lidové, školní, vědecké, knihovny Revolučního odborového hnutí, technické knihovny, knihovny akademií věd, zdravotnické, knihovny ozbrojených sil apod.,
- řízení knihoven – je nastavena hierarchická struktura: ministerstvo, kraje, okresy, knihovny a je kladen důraz na plánovitý rozvoj,
- centrem systému se stává Státní knihovna ČSR,
- úloha Ústřední knihovnické rady jako poradního orgánu pro oblast knihovnictví,
- je stanoven obecný princip dostupnosti – každý občan si může vypůjčit potřebnou knihu z kterékoli veřejně přístupné knihovny jednotné soustavy,
- je stanovena povinnost knihoven poskytovat meziknihovní výpůjční služby,
- knihovny získávají právo přednostního získávání knih, časopisů a jiných sbírkových materiálů,
- nadále je držen princip, že je povinností obcí zřizovat knihovnu, ale jejich finanční zajištění je formulováno jako obecná deklarace,
- umístění knihoven – knihovnu nelze přestěhovat do horších prostor.

Knihovní fondy podléhaly přísné cenzuře, která vyplývala z celkové cenzury nakladatelské produkce. Do knihoven bylo možné získat pouze tu literaturu, která byla odsouhlasena orgány tiskového dohledu. To platilo také pro nákup zahraniční literatury, která byla omezena pouze na dovoz literatury ze socialistických zemí. Po roce 1968 byly knihovny opět zasaženy rozsáhlým vyřazováním knihovních fondů ideologicky závadné literatury (Trávníček, 2017, s. 456-457). Z knihoven bylo znovu staženo několik milionů svazků tzv. zvláštních fondů. Pozitivním rysem bylo prosazování volného výběru knih. Typické pro období socialismu bylo, že se velmi málo investovalo do výstavby, rekonstrukce a vybavování knihoven včetně jejich technického vybavení.

Knihovní zákon z roku 1959 deklaroval vybudování jednotné soustavy knihoven, ale její faktické formování probíhalo velmi pomalu. Postupně se dařilo vystavět některé základní prvky, zejména:

- budování krajských, vědeckých, okresních knihoven,

- vytváření okresních a střediskových systémů,
- vybudování jednotného metodického řízení veřejných knihoven (vznik metodického kabinetu knihovnictví ve Státní knihovně ČSSR),
- založení Technického ústředí knihoven na podporu výstavby a vybavování knihoven,
- vybudování souborného katalogu ČSSR pro zahraniční monografie a periodika,
- vybudování knihovnického školství,
- doplňování knihovních fondů, ústřední nákup.

Veřejné knihovny po roce 1989

Základní zlom ve vývoji veřejných knihoven přinesl revoluční zvrát 17. listopadu 1989, ukončení vlády komunistické ideologie a přechod společnosti k demokratickým principům.

Politická změna pro knihovny znamenala především:

- odmítnutí ideologizace a politizace činnosti knihoven,
- ukončení cenzury – knihovny mohou do svých knihovních fondů získávat jakoukoliv domácí i zahraniční literaturu. Jediným limitem jsou finanční prostředky na nákup informačních zdrojů. Do knihoven se vracejí díla ze seznamů zakázané literatury,
- úkolem knihoven je orientace na kvalitu knihovních fondů, odmítání ideologické předpojatosti a důsledné zaměření na potřeby uživatelů,
- důraz na rovný přístup k informacím, knihovním fondům, informačním zdrojům a službám.

Společenská změna pro veřejné knihovny přinesla i celou řadu problémů. V první polovině 90. let minulého století bylo zřejmé, že veřejné knihovny v České republice se ocitají v hluboké krizi. Zřetelným projevem byl prudký pokles zájmu obyvatel o knihovní služby – po roce 1989 razantně poklesly všechny výkonové parametry činnosti knihoven. Výrazně se snížil počet registrovaných čtenářů, klesl počet návštěvníků a výpůjček. Příčin tohoto poklesu byla celá řada. Charakterizujme tři hlavní.

Volný čas – demokratická společnost nabídla občanům řadu nových aktivit, velké množství lidí začalo podnikat, otevřely se nebývalé možnosti cestování, rozšířilo se televizní vysílání a zásadně se změnila jeho programová skladba. Období prudkých společenských a ekonomických změn lidem zúžilo prostor pro četbu knih a tím i návštěvu knihoven.

Změny ve veřejné správě – negativně se v knihovnách odrážely změny ve státní správě, jako bylo například rušení a znovuoobnovení krajů, zrušení okresů. Převod knihoven z kompetence okresních úřadů na města a obce byl příčinou rozpadu řady regionálních kooperačních systémů

knihoven. Řada knihoven v malých obcích se ocitla bez podpory kontaktu s regionálními knihovnami. Hodně knihoven bylo v obtížné ekonomické situaci.

Ekonomické aspekty, knižní trh – negativně se projevoval prudký růst inflace, růst cen energií, nájmu a také nákupních cen knih, periodik a informačních zdrojů. Nedostatek finančních prostředků na nákup literatury byl současně provázen postupným rozkladem systému distribuce knih a periodik a rozpadem knižního trhu.

Třetí knihovní zákon – zákon o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb

Od poloviny 90. let dochází k postupnému obratu a pozvolné stabilizaci činnosti a služeb knihoven, která byla v roce 2001 potvrzena přijetím nového knihovního zákona, který vytvořil prostor pro rozvoj knihovnických a informačních služeb v demokratické společnosti.

- Cíl zákona – zajištění rovného přístupu všem bez rozdílu k veřejným knihovnickým a informačním službám. Mizí ideologická orientace knihovnických fondů a služeb;
- vymezeny kategorie základních povinných bezplatných a placených služeb;
- zákon se vztahuje na všechny knihovny, které se k němu dobrovolně přihlásí – evidence knihoven. Končí povinnost obcí zřizovat a provozovat knihovny;
- vymezení systému knihoven a jeho prvků: knihovny zřizované Ministerstvem kultury, krajské knihovny, specializované knihovny, základní knihovny;
- Národní knihovna ČR – centrum systému knihoven;
- podpora knihoven dotačními programy;
- funkce Ústřední knihovnické rady jako poradního orgánu ministra kultury;
- společná pravidla pro:
  - meziknihovní výpůjční služby,
  - evidenci, revizi knihovnického fondu,
  - ochranu knihovnického fondu.

Většině knihoven se podařilo využít příležitosti, které nabízejí informační a komunikační technologie pro rozvoj knihovnických služeb, a získat tak nové uživatele. Od poloviny 90. let mírně a trvale rostl počet výpůjček i návštěvníků knihoven. Počet registrovaných uživatelů veřejných knihoven se pohybuje na úrovni 15 % z celkového počtu obyvatel. Faktický počet uživatelů je ale zřejmě vyšší, neboť řada služeb knihoven je poskytována bez registrace. Veřejné knihovny usilují o rozšíření svých funkcí – proměňují se na informační, vzdělávací a kulturní centra obcí. Knihovny také mohou působit jako neutrální prostor pro setkávání

různých neformálních skupin a iniciativ působících v obci. To vše podporuje myšlenku zachování široce dostupné sítě knihoven, neboť se efektivně využívá existující infrastruktura.

Média, informační technologie a knihovny

Instituce knihovny provází lidstvo od doby vzniku písma a postupně se proměňuje v závislosti na měnících se potřebách společnosti. Jedním z rozhodujících zlomů ve vývoji knihoven byl Gutenbergův vynález knihtisku. Knihotisk byl impulsem k rozšíření malých a omezeně přístupných sbírek unikátních rukopisů ve velké a různě specializované knihovny, které se staly rozsáhlou pamětí lidstva. Tisková produkce se rozrůstala jak z hlediska množství vydaných titulů, počtu výtisků, tak i různých druhů – vedle knih jsou vydávány noviny, časopisy a další typy dokumentů.

Po celá staletí byly knihovny budovány jako sbírky psaných nebo tištěných dokumentů. V polovině 60. let 20. století do knihoven vstoupily poprvé počítače. V první fázi byly využívány především pro optimalizaci provozu a správy knihovny. Vznikají specializované automatizované knihovní systémy pro správu a zpřístupnění knihovního fondu. Tradiční lístkové katalogy se převádějí do databází, automatizuje se provoz České národní bibliografie a Souborného katalogu ČR.

Vedle toho se počítače staly nástrojem pro vznik textů a dokumentů v elektronické podobě. Zpočátku byly elektronické texty využívány zejména pro výrobu tištěných dokumentů, ale to se postupem proměňovalo. Elektronické dokumenty vznikaly nezávisle na svém fyzickém vyjádření či nosiči. Vedle toho knihovny začaly shromažďovat i jiné typy dokumentů, jako jsou gramofonové desky, později magnetofonové záznamy, videozáznamy, nosiče typu CD, DVD apod.

Další podstatnou změnou byl vznik internetu v první polovině 90. let minulého století. Internet představoval zásadní změnu v tom, že umožnil snadnou komunikaci, tj. okamžitý přenos elektronických textů na kterékoli místo na světě s dostupnou sítí. To knihovnám otevřelo cestu ke sdílené katalogizaci a zintenzivnění vzájemné spolupráce na základě využívání společných standardů. Vzniká velké množství elektronických textů, které postupně nahrazují tištěnou komunikaci. Kromě toho internet umožnil, aby se jako síť proměnil ve významný informační zdroj. Na síti začaly vznikat různé druhy digitálních knihoven, které shromažďovaly různé typy elektronických dokumentů. S rozvojem komunikačních technologií se začalo také s digitalizací původních psaných a tištěných dokumentů. Typickým příkladem v českém prostředí byl projekt Národní digitální knihovny, realizovaný Národní knihovnou ČR a Moravskou zemskou knihovnou. Projekt si klade za cíl postupně digitalizovat veškerou českou psanou a tištěnou

vydavatelickou produkci. Existence elektronických textů vyvolává tlak na řešení složitých otázek souvisejících s jejich dlouhodobým uchováním.

Ačkoliv trvale rostlo množství elektronických dokumentů, překážkou pro jejich další rozšíření bylo jejich nepohodlné čtení na obrazovce počítače nebo notebooku. Podstatná změna nastala s rozšířením elektronických čteček, tj. specializovaných zařízení pro čtení elektronického textu, zejména e-knih. Zlom z tohoto hlediska představovala v roce 2010 čtečka Kindle od firmy Amazon. To bylo impulzem pro rozšíření trhu s elektronickými knihami, které ve větším rozsahu začaly vznikat jednak jako elektronický ekvivalent tištěné knihy, i jako původní elektronický dokument.

Informační a komunikační technologie byly také impulsem pro vznik nových médií. Zpravodajské servery, sociální sítě, blogy a další média postupně nahrazují tištěné noviny a časopisy, výrazně konkurují rozhlasu a televizi. Technologie stahování a streamování nahrazuje distribuci zvukových (CD, DVD) nosičů a nosičů videa. Podstatnou změnu také znamenal zrod „chytrého telefonu“, který se velmi rychle proměňuje na základní komunikační zařízení, kterým lidé přistupují k síti a využívají její služby.

Všechny uvedené změny mají vliv na základní funkce knihoven. Zatímco ještě nedávno měly knihovny monopol na uchování a zpřístupnění tištěných knih, časopisů a dalších dokumentů, dnes je zřejmé, že tyto funkce v mnoha aspektech přebírá internet, propojující různé druhy a formy elektronických informačních zdrojů.

Pro knihovny je typické, že od samého počátku informační technologie a digitální komunikaci akceptují a využívají k rozvoji svých služeb. Informační technologie jsou nástrojem pro zrychlení a zkvalitnění tradičních knihovnických procesů, řada služeb knihoven je dostupná prostřednictvím sítě, což šetří čas uživatelům knihoven.

Knihovny se dnes neomezují na tradiční média, ale ve velkém rozsahu nabízejí i elektronické informační zdroje, byť jsou v této oblasti často a výrazně omezovány z hlediska autorských práv. Autorská práva jsou jedním z limitů v přístupu k informacím na internetu. Stále větší množství nakladatelů a vydavatelů váže využití vydaných elektronických dokumentů na úhradu licenčních poplatků. To potom následně znemožňuje jejich volné užití. Knihovny proto nakupují licence a umožňují tak svým uživatelům bezplatný přístup zejména ke zdrojům nezbytným pro výzkum a vzdělávání. Tím je naplňován obecný princip rovného přístupu k informacím a odstraňování ekonomických bariér. Významnou roli hrají knihovny v oblasti aktivit na podporu volného přístupu k výsledkům výzkumu a vývoje (Open Access).

Velmi důležitým aspektem činnosti knihoven je nabídka služeb, které propojují svět tištěných a digitálních zdrojů a médií. Tyto světy nebudou nikdy totožné. V této oblasti budou mít

knihovny stále důležité postavení. K tradiční roli dlouhodobého uchování publikovaných tištěných knih, časopisů a dalších dokumentů přibývá knihovnám mimořádně složitá a finančně náročná funkce dlouhodobého uchování digitálních dokumentů, aby je bylo možné zpřístupnit budoucím generacím jako důležitou složku kulturního a vědeckého dědictví. To se týká nejen vydávaných elektronických knih a časopisů, ale také obsahu celého webu.

Dlouhodobým trendem rozvoje knihoven je rozšíření jejich funkcí v oblasti vzdělávání, celoživotního učení, zprostředkování kulturních hodnot, podpory kreativity, inovací a komunitního působení. Knihovny se také více soustřeďují na to, aby byly především zdrojem spolehlivých informací a podporovaly tím rozvoj demokracie a svobodu názorů.

Trvalý význam mají aktivity knihoven na podporu čtenářské, informační a mediální gramotnosti. Z tohoto hlediska knihovny vedle své informační hodnoty rozšiřují hodnoty vzdělávací, kulturní a sociální. Nezbytným faktorem rozvoje knihoven je jejich důsledné soustředění na potřeby komunity, na podporu spolupráce v rámci komunit a zvyšování kvality života.

Řada lidských činností se virtualizuje a postupně se přesouvá do digitálního prostoru. O to důležitější je budovat knihovnu jako fyzické místo, které je volně dostupné bez dalších podmínek pro studium i trávení volného času. Z tohoto hlediska jsou knihovny prostorem, který umožňuje přirozené setkávání generací a brání sociálnímu vyloučení.

Mění se také obsah profese knihovníka. Klíčové postavení má v současné knihovně pracovník jako informační profesionál, který má znalosti, schopnosti a dovednosti k tomu, aby lidem pomáhal v orientaci a vyhledávání v různých informačních zdrojích a pomáhal při překonávání digitálních bariér. Vedle toho je nezbytné, aby pracovníci knihoven měli určitou úroveň pedagogických znalostí a dovedností, byli schopnými organizátory a také do jisté míry plnili úlohu sociálních pracovníků.

Informační technologie se ale ani zdaleka nedotýkají pouze činnosti a funkce knihoven (IFLA Trend Report, 2019). Jejich vliv má hluboký celospolečenský a globální dopad a zasahuje společnost jako celek, například:

- způsob vyhledávání a využívání informací,
- proces vzdělávání a učení,
- řízení a organizace výrobních procesů (průmysl 4.0),
- sdílená ekonomika,
- internet věcí,
- sociální sítě,

- trávení volného času,
- ochrana osobních údajů, problematika šikany,
- nárůst dezinformací a falešných zpráv, růst cenzury,
- politické klima – rasismus.

Změny, kterými prochází současná společnost, jsou pozitivně podporovány řadou významných vědeckých objevů, ale jsou také zdrojem rozporů a problémů, jakými jsou vzrůstající sociální a ekonomická nerovnost, klimatické změny, nárůst populismu, zpochybňování vědeckých poznatků, kybernetické ohrožení, ekonomické krize, válečné konflikty apod.

Knihovny se musejí celospolečenským změnám přizpůsobit a nalézt také odpověď na proměny potřeb a požadavků svých uživatelů a začít aktivně oslovovat tu část společnosti, která doposud z různých důvodů knihovny nevyužívá.⁶

Transformace knihoven a jejich služeb je mimořádně složitý a finančně náročný proces, který vyžaduje trvalé a systematické úsilí vedení knihoven a jejich pracovníků, ale také provozovatelů knihoven a v širším kontextu všech, kterým knihovny mohou sloužit. V první řadě musí pracovníci knihoven porozumět současným změnám a prosazovat proměnu knihoven na všech úrovních. V mnoha ohledech je rozhodující pohled provozovatelů knihoven. Proto je nezbytné, aby především ti, kteří odpovídají za jejich financování, si uvědomovali význam a poslání knihoven v době digitalizace, sociálních sítí a umělé inteligence a více je podporovali.

Priority pro budoucí vývoj

Knihovny musejí přizpůsobovat své tradiční role digitální době – musejí se stát významným hráčem v oblasti celoživotního vzdělávání a učení, podporovat čtenářskou, informační a digitální gramotnost, aby dokázaly uspokojovat měnící se požadavky uživatelů.

Knihovny musejí podporovat intelektuální svobodu a prosazovat podmínku rovného a svobodného přístupu k informacím. Z tohoto hlediska by knihovny měly klást důraz na zprostředkování spolehlivých a ověřených informací.

Musejí lépe rozumět potřebám svých cílových skupin a nabízet nové služby a postupy, které budou pro lidi užitečné.

Je nezbytné oslovit všechny místní partnery, získat nové uživatele, kteří dosud služby knihoven nevyužívali, a usilovat o pozitivní ovlivnění života lidí.

---

⁶ Centrum pro budoucnost knihoven, které provozuje Americká knihovnická asociace, identifikuje celkem 40 oblastí, které jsou relevantní pro budoucí vývoj knihoven a komunitu, které slouží. Podrobněji, viz: Center for the Future of Libraries. LIBRARY OF THE FUTURE, 2019 [online]. Chicago: American Library Association. [cit. 2019-12-29]. Dostupné z: <http://www.ala.org/tools/future>

Je nezbytné držet krok s neustálými změnami v oblasti technologií, zlepšovat technologické vybavení a získat finanční prostředky na digitální inovace.

Je nezbytné měnit zastaralé způsoby uvažování a jednání, překonávat pasivní přístup a orientovat se na nezbytné inovace a změny.

Významným úkolem knihoven je zlepšit přístup ke světovému dokumentovému dědictví, nabídnout veřejnosti služby propojující tištěné i digitální dokumenty. Aby to bylo možné, je nezbytné spolupracovat a zavádět inovativní postupy a nástroje, sdílet znalosti a zdroje a prosazovat řešení právních a finančních problémů.

Důležitou podmínkou budoucího rozvoje je vzájemná spolupráce knihoven a trvalý rozvoj knihovní sítě, která umožní překonat izolaci a rozšířit nabídku služeb a informačních zdrojů (IFLA Global Vision, 2017).

Soupis bibliografických odkazů:

Center for the Future of Libraries. *LIBRARY OF THE FUTURE, 2019* [online]. Chicago: American Library Association. [cit. 2019-12-29]. Dostupné z: <http://www.ala.org/tools/future>

FAJFR, František, 1923. *Veřejné knihovny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku roku 1921*. Praha: Státní úřad statistický. 61 s.

FREY, Jaroslav, 1948. Základ jednotné soustavy knihoven. *Knihovna*. 3(3), 100–106.

IFLA Global Vision. IFLA [online]. 2017 [cit. 2019-03-08]. Dostupné z: <https://www.ifla.org/globalvision>

IFLA Trend Report. International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) [online]. IFLA, ©2013-2019 [cit. 2019-10-23]. Dostupné z: <https://trends.ifla.org/>

KLADIVA, Jaroslav, 1968. *Kultura a politika (1945-1948)*. 1. vyd. Praha: Svoboda. 375, [3] s.

MATULA, Antonín, KUBÍČEK, Jindřich, MOUCHA, Antonín, 1938. *Idea československého státu a lidová kultura: přehled veřejné péče osvětové, vydaný k druhému celostátnímu sjezdu lidovýchovných pracovníků v Československé republice [uspořádanému ministerstvem školství a národní osvěty v Praze ve dnech 26.–28. května 1938]*. V Praze: Státní nakladatelství. 203 stran.

MOHN, Volker, 2018. *Nacistická kulturní politika v Protektorátu: koncepce, praxe a reakce české strany*. Překlad Petr Dvořáček. V českém jazyce vydání první. Praha: Prostor. 519 stran, 24 nečíslovaných stran obrazových příloh. Obzor; 98. svazek. ISBN 978-80-7260-372-5.

NÁRODNÍ FRONTA, 1945. *Program nové československé vlády Národní fronty Čechů a Slováků přijatý na první schůzi vlády dne 5. dubna 1945 v Košicích*. [Bratislava?]: [nakladatel není známý]. 23 stran.

Směrnice o zřízení jednotné sítě lidových knihoven v českých krajích, 1950. In: *Sbírka oběžníků pro KNV*. Praha, Ministerstvo vnitra, 21. 12. 1950.

ŠEŘÍK, Zdeněk, 1962. *Československé knihovnické zákonodárství: cesta k zákonu a jednotné soustavě knihoven a jeho uskutečňování*. 1. vyd. Praha: Orbis. 107 s. Knihovna osvětové práce.

TRÁVNÍČEK, Jiří, 2017. Oddělení zvláštních fondů v době normalizační. *Vesmír*, **96** (7-8), s. 456–457. ISSN 0042-4544.

Veřejné knihovny obecní v Československé republice roku 1937: Výsledky statistického šetření ke dni 31. XII. 1937, 1938. V Praze: Ministerstvo školství a národní osvěty. 48 s.

Zákon o jednotné soustavě knihoven (knihovnický zákon) č. 53/1959 Sb. ze dne 9. července 1959. Dostupné z: https://ipk.nkp.cz/legislativa/01_LegPod/knihovni-zakon-257-2001-sb.-a-navazne-provadeci-prepisy/Knihovnicky_zakon.htm

---

Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové a její role v celoživotním vzdělávání občanů v minulosti a současnosti

Mgr. Eva Svobodová

Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové

V současnosti je celoživotní a neformální vzdělávání a učení občanů významnou prioritou rozvoje knihoven. Knihovny ovšem nikdy nebyly jen půjčovny knih. Pojem „půjčovna knih“ začal být (v mírně negativním smyslu) hojně používán v druhé dekádě 21. století pro odlišení knihovny pouze s klasickými knihovními službami od nově definované knihovny s komplexními knihovními, vzdělávacími, kulturními, později i pobytovými atd. službami.⁷ Samotné veřejné půjčovny knih jako takové byly v Evropě zakládány už v poslední třetině 18. století a k jejich velkému rozkvětu docházelo na začátku století 19. Na území dnešní České republiky byly povoleny v Praze, Brně a Olomouci. Ani ty však nebyly prosty své vzdělávací funkce. Měly zajišťovat, „*aby se pomocí půjčoven vkus čtenářů k nejlepšímu řídil a aby se staly skutečnými ústavami k pozvednutí vzdělání.*“ (Volf, 1931, s. 47) „...*i reakcionářský státní systém [rakouské císařství] kladl důraz na výchovný a vzdělávací ráz půjčoven, ba stavěl tento cíl jako požadavek na přední místo.*“ (Volf, 1931, s. 64) K chápání knihoven jako vzdělávacích institucí přispěly všechny tři knihovní zákony. Nařízení vlády k prvnímu knihovnímu zákonu z roku 1919 v čl. 2 říká, že „*účelem veřejné knihovny jest doplňovati a prohlubovati vzdělání obyvatelstva četbou naučnou i zábavnou, mající skutečnou hodnotu vnitřní. Každá knihovna obsahuje díla významu všennárodního, aspoň 20 % literatury naučné, jakož i díla, která přímo odpovídají zájmům a zaměstnáním obyvatelů místních i okolních.*“ (Nařízení č. 607/1919 Sb. z a n) Z druhého knihovního zákona sice číší ideové zaujetí, nicméně v § 1 deklaruje, že: „*Posláním knihoven, důležitého a účinného masového činitele socialistické výchovy, je přispívat k všestrannému vzdělání pracujících v duchu vědeckého světového názoru a pomáhat při zvyšování jejich politické, kulturní a odborné úrovně, zvláště pak přispívat*

---

⁷ Viz například: *Koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2017–2020*, 2016- [online]. [Česko]: Ústřední knihovnická rada ČR, s. [13]. [cit. 2020-01-16]. Dostupné z: <http://ukr.knihovna.cz/koncepce-rozvoje-knihoven-cr-na-leta-2017-2020>.

k rozvoji vědy a techniky, k šíření jejich poznatků a poskytovat pomoc při řešení politických i hospodářských úkolů a při rozvíjení tvůrčí iniciativy lidu v boji za vítězství socialismu.“ (Zákon č. 53/1959 Sb.) Třetí knihovní zákon zmiňuje vzdělávací služby knihoven velmi sporadicky, když uvádí v § 4 (3), že provozovatel knihovny může poskytovat další služby, spočívající mimo jiné zejména v kulturní, výchovné a vzdělávací činnosti. V § 11 odstavci 2 stanovuje, že krajská knihovna je součástí systému knihoven vykonávající mimo jiné i vzdělávací činnosti (Zákon, 257/2001 Sb.). Od vydání posledního knihovního zákona uplynulo takřka 20 let a pohled na vzdělávací roli knihoven se v tomto období podstatně změnil. V koncepci rozvoje knihoven na léta 2004–2010 v dílčím cíli 11 je knihovnám stanoven úkol: *„Zvyšovat úlohu knihoven v procesu celoživotního vzdělávání. Podpořit v knihovnách dostupnost služeb a prostředků pro podporu vzdělávání na internetu. Vytvářet v knihovnách multimediální víceúčelová pracoviště, umožňující přístup ke školení a zařízení pro práci s digitálními dokumenty, zajistit dostupnost těchto služeb i pro obyvatele v malých obcích.*“ (Koncepce 2004–2010, s. 140) V následující koncepci na roky 2011–2015 je podobný úkol formulován takto: *„Zvyšovat úlohu knihoven v procesu celoživotního učení zajišťováním potřebných informačních zdrojů a podporou dalších aktivit. Vytvořit materiální podmínky k rozvoji knihoven jako center neformálního celoživotního učení (= vzdělávacích institucí) pro oblast zájmového vzdělávání a dále pro oblasti literární, dokumentové, počítačové a informační gramotnosti obyvatel s cílem zvýšení jejich schopnosti efektivně využívat informační zdroje.*“ (Koncepce 2011–2015, s. 23) Současně platná koncepce na roky 2017–2020 mluví o knihovnách jako o otevřených vzdělávacích, kulturních, komunitních a kreativních centrech a definuje jim tyto úkoly: *„Rozvíjet vzdělávací funkce knihoven zejména v oblasti celoživotního a občanského vzdělávání a podporovat čtenářskou a digitální gramotnost dětí i dospělých.*“ (Koncepce 2017–2020, s. [13]).

Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové slouží občanům Královéhradeckého kraje a do roku 2001 kraje Východočeského již 70 let. Byla zřízena jako státní studijní knihovna. Jejím základním úkolem v celé její historii bylo vzdělávat, podporovat vědění a osobní rozvoj obyvatel. Ale vraťme se v historii ještě o téměř 40 let zpět. Už tehdy bychom v dobovém tisku mohli sledovat diskusi o vytvoření velké studijní knihovny, aby inteligence, studenti a i další občané měli zdroj pro své vzdělání přímo v Hradci Králové a nemuseli dojíždět do Prahy (Schiller, 1913, s. 84). Ottomar Schiller ovšem nebyl první, myšlenkou na zřízení studijní knihovny se zabýval už roku 1900 starosta města František Ulrich. Návrhy Ottomara Schillera vyvolaly rozsáhlou diskusi a nakonec byl plán v této podobě zamítnut jako nerealizovatelný. Poslední zmínka o „budoucí vědecké knihovně“ říká, že v lednu roku 1914 dosáhl fond pro tuto

knihovnu 240 svazků, získaných převážně dary (Novotná, 1985, s. 16–18). Studijní knihovna byla už tehdy chápána jako vzdělávací instituce, protože měla mít kvalitní fond odborné a naučné literatury, jehož prostřednictvím měla přispívat ke vzdělávání veřejnosti. Ale hradečtí občané ani tak nebyli ve svých vzdělávacích potřebách kráceni. Veřejná čítárna Palackého, která byla otevřena v roce 1899, se během několika let stala centrem osvětové činnosti na Královéhradecku. Spolu s Obecní knihovnou byla umístěna na Velkém náměstí. Hlavním úkolem, který si vytkla, bylo seznamovat širokou veřejnost s politickými a kulturními událostmi světovými i domácími prostřednictvím novin a časopisů. Od roku 1901 začala Palackého čítárna pořádat tzv. univerzitní extenze, které dokázaly připoutat pozornost veřejnosti. Karlova univerzita v Praze rozšířila v té době nabídku svých studijních programů a oborů mimo univerzitní půdu. Od ostatních popularizujících přednášek se lišily tím, že se zde veřejnosti systematicky předkládaly problémy a předměty přednášené na pražské univerzitě, ale v rozsahu a způsobem odpovídajícím vzdělání a potřebě středně vzdělaných vrstev. V Hradci Králové proběhly např. cykly národopisný, filozofický a lékařský. Značný ohlas, který vyvolalo pořádání přednášek pražské univerzity v Hradci Králové, přivedl výbor Palackého čítárny v roce 1903 na myšlenku rozšířit přednáškovou činnost na venkov, ovšem školiteli byli vědečtí a kulturní pracovníci z Hradce Králové a hradeckého okresu. Tím plnila Palackého čítárna vzdělávací úkoly v okrese dlouho před vytvořením Osvětového svazu. V přednáškách na nejrůznější témata a ve vzdělávací činnosti vůbec pokračovala čítárna ještě mnoho let (Novotná, 1985, s. 9–10).

Vznik Státní studijní knihovny v Hradci Králové se připravoval již od roku 1945. Souviselo to s celkovým vývojem našeho státu a s dalekosáhlými změnami, které v této době probíhaly. Stále důrazněji se prosazovaly snahy vytvářet oblastní studijní knihovny, které měly sehrát významnou roli na úseku vzdělávání a výchovy nejširších vrstev pracujících. Do té doby bylo potřeba cestovat za odbornou literaturou do knihoven v Praze, Brně a Bratislavě. V ostatních městech a vesnicích byly lidové knihovny, jejichž fond měl převážně zábavný a populárně-naučný charakter. Studijní knihovny měly umožnit každému člověku získání vědomostí, po kterých toužil. Měly se stát jakýmsi spojovacím článkem mezi lidovými knihovnami a knihovnami univerzitními, které nadále sloužily především vysokoškolským studentům a učitelům. V průběhu roku 1948 došlo k řadě jednání mezi ministerstvem školství a osvěty a Místním národním výborem v Hradci Králové, která vedla k dohodě o převzetí studijní knihovny při městském muzeu do správy a řízení státu a o jejím splynutí s Lékařskou knihovnou. Knihovna byla založena 4. 11. 1949. Svou vzdělávací roli z počátku naplňovala nabídkou vědecké, odborné a populárně-naučné literatury a časem postupně zdokonalovala

nebo rozšiřovala formy, kterými tohoto cíle dosahovala. Vzdělávací roli posílilo i vydání statutů vědeckých knihoven. Vědecká knihovna měla přispívat k budování socialistického řádu, k rozvoji kultury, vědy a techniky, pomáhat zvyšovat politickou a odbornou kvalifikaci obyvatel šířením vědecké literatury mezi pracovníky vysokých škol, vědeckých ústavů, státních a hospodářských orgánů i nejširší veřejnost (Organisační statut, 1954, s.[195]).

V roce 1960 došlo k územní reorganizaci a vznikl Východočeský kraj. Státní vědecká knihovna se stala krajskou institucí a zároveň knihovnou univerzálního typu, se specializací na textilní obory a zemědělství. K této původní specializaci v následujících letech přibýlo ještě gumárenství. Specializace ovlivnila činnost SVK především ve vztahu k odborným knihovnám (už v roce 1961 se například konal seminář o práci s odbornou zemědělskou literaturou), ale samozřejmě i skladbu fondu odborné a vědecké literatury a tím i nabídku této literatury pro veřejnost. Jako základní zdroj vzdělávání studentů středních i vysokých škol i jejich učitelů byla stále ještě chápána odborná kniha. Knihovna nadále plnila svou vzdělávací roli prostřednictvím svého fondu, proto se kladl vysoký důraz na jeho doplňování kvalitní odbornou literaturou, a zejména odbornými časopisy, i zahraničními. Ale zároveň si knihovníci začali uvědomovat, že jen samotný kvalitní fond nestačí, protože o něm čtenáři nevědí. Nabídka fondu prostřednictvím lístkových katalogů byla nedostačující a volný výběr knih v té době ještě neexistoval. Knihovna začala používat nástroje, které měly přilákat zejména ty, kteří ji dosud nenavštěvovali. Z počátku to byly především tematické výstavy knih, jež se konaly i mimo prostory knihovny. Takto byla nabízena literatura pedagogická, textilní, zemědělská, lékařská, farmaceutická, politická, literatura k různým výročím, sovětská literatura apod. Důležitou roli sehrály bibliografie a bibliografické letáky. Proti výstavám bylo náročnější je sestavit, ale o to lehčí byla jejich distribuce. Výstavy měly charakter jednorázových akcí, kdežto bibliografie se daly využít opakovaně. Byly to např. nabídkové seznamy pro lektory socialistické akademie mimoškolního vzdělávání pracujících, soupisy literatury k politickým a kulturním výročím v daném roce a tematické bibliografie (architektura, urbanismus, barokní umění, mechanizace zemědělství, nauka o půdě, dějiny dělnického hnutí a KSČ, výchova k rodičovství atd.). V roce 1968 byla zavedena nová služba, určená zejména pro kolektivní čtenáře. Jednalo se o vydávání tzv. expres informací o odborných knihách z devizových oblastí i o ostatní zahraniční odborné literatuře nově zařazené do fondů SVK. Celý soupis byl rozdělen do 23 tematických skupin, ze kterých si mohl uživatel vybrat. Tyto expres informace byly vydávány desetkrát ročně, což znamenalo značné zrychlení oproti tištěným přírůstkům vydávaným čtvrtletně. Dalším typem byly návody, jak vyhledávat v lístkových katalogích a kartotékách či jak používat bibliografie.

Prvním z nich byla příručka *Prameny hledání odborné literatury* z roku 1962.⁸ Ale pracovníci knihovny si uvědomovali, že lepších výsledků při hledání potřebné literatury bude dosaženo, pokud instruktáž, jak hledat v informačních zdrojích, provede pro zájemce knihovník přímo v knihovně. Na konci šedesátých a začátku sedmdesátých let byly prováděny tzv. návčiky práce s vyhledáváním dokumentů, později přibýly exkurze doplňované radami, jak vyhledávat v katalogích a kartotékách a jak si počínat v knihovně. Současně s otevřením nové půjčovny v roce 1971 se začala uskutečňovat školení pro středoškolské a vysokoškolské studenty, zaměřená na služby knihovny. Na podporu těchto školení vzniklo v roce 1972 i pracovní místo informátora. Exkurze pro vysokoškolské a středoškolské studenty a učně pokračují (ale ve změněné podobě) dodnes. V roce 1975 se knihovna podílela na zpracování koncepce výchovného systému Kultura a mládež vydáním sborníku *Ať jasné slunce lidem plane* (pro střední, učňovské školy a lidové knihovny) a *Knihovnického minima pro studující a mládež*.⁹ V roce 1980 byl knihovně udělen diplom Ministerstva kultury Slovenské socialistické republiky za aktivní propagaci slovenské literatury. Do začátku 90. let vzdělávací funkce knihovny spočívala v půjčování dokumentů ke studiu a v exkurzích a instruktážích, jak tyto dokumenty v knihovně najít a vypůjčit si je.

Od poloviny 90. let dochází ke změně v chápání vzdělávací a kulturně-výchovné práce v knihovně. Vedle již dříve zmíněných aktivit začala SVK nabízet vzdělávací akce jak pro širokou veřejnost (přednášky semináře, workshopy, lekce mozkového joggingu), tak pro studenty a žáky (lekce informačního vzdělávání). Až do roku 2008 se tyto aktivity realizovaly ve stísněných prostorech na Eliščině nábřeží. Vzhledem k nutnosti omezit v průběhu akcí provozní dobu studovny se pro veřejnost konalo pouze 7–11 přednášek ročně. Do tohoto období spadají také počátky cyklu Literární dílny, které trvají do současnosti. V roce 1996 se totiž uskutečnily ve spolupráci s doc. PhDr. Janem Dvořákem, CSc., z katedry (posléze Ústavu) českého jazyka a literatury královéhradecké Pedagogické fakulty dva večery věnované literatuře: 23. dubna 1996 přednáška Jana Dvořáka o hradeckém rodáku Jaroslavu Durychovi, 21. května 1996 pak přednáška PhDr. Nelly Mlsové z téže katedry, zasvěcená psychologické próze Jaroslava Havlíčka. Na základě pozitivního ohlasu těchto dvou akcí začaly od roku 1997 pravidelné přednášky a besedy a vznikl výše zmíněný cyklus. Každá literární dílna byla uvedena přednáškou, na kterou navázala rozprava a případné dotazy. Součástí dílen byly autogramiády přednášejících a tematické výstavy z jejich prací. Pro účastníky byly připraveny

---

⁸ VLČKOVÁ, Ludmila a RENC, Karel, 1962. *Prameny hledání odborné literatury*. Hradec Králové: Státní vědecká knihovna, 14 s.

⁹ Tyto dvě publikace se ve fondu SVK nedochovaly a nebyly nalezeny ani ve fondech jiných knihoven.

metodické listy a na vyžádání jim byly zpracovány rešerše nebo zhotoveny kopie zajímavých materiálů prezentovaných v průběhu těchto akcí. K uskutečněným přednáškám je každé dva roky vydáván kompilát metodických listů (Svobodová, 2019, s. 155–156). Protože se v rámci Literárních dílen realizovaly pouze přednášky s literární tematikou, byl v roce 2002 založen nový cyklus Povídání o..., v němž proběhly v prvním ročníku 3 besedy: Povídání o Boženě Němcové, Povídání o cestě k multikulturní společnosti a Povídání o kuchařkách. Později byl cyklus přejmenován na Pojd'me si povídat... V současnosti jsou v něm prezentovány cestopisné besedy, přednášky a videoprojekce. I pro akce v tomto cyklu jsou připravovány doprovodné materiály, které jsou v kumulované podobě vydávány tiskem. V roce 2005 se poprvé objevilo „trénování paměti“, a sice v přednášce pro veřejnost, kterou vedla Ing. Dana Steinová. Přednáška měla název Trénování paměti aneb Pamatovat si je snadné, zvláště když nám někdo poradí, jak na to. V rámci tréninku paměti bylo v knihovně do listopadu 2019 realizováno celkem 295 lekcí. Od roku 2015 působí při SVK i Klub trénování paměti. V současnosti má knihovna mezi svými zaměstnanci dvě akreditované trenérky paměti.

Rok 2008 znamenal pro vzdělávání nové možnosti. Počítačová učebna, konferenční sál a další učebna v nové budově knihovny umožnily rozvoj vzdělávacích aktivit, zlepšila se kvalita a nebývale vzrostl počet účastníků jednotlivých akcí.

Koncem roku 2012 v rámci Evropského roku aktivního stáří se začal připravovat Klub seniorů. V roce 2013 byly poskytnuty členům klubu jednou měsíčně prostory pro jejich vlastní aktivity. Senioři tak měli možnost lektorsky si vzájemně připravit besedu či přednášku nebo si případně jen zorganizovat společné volné posezení a popovídání. Kromě klubové činnosti byl členům nabídnut i program akademie volného času. Členové klubu obdrželi od knihovny klubové průkazky a na závěr každého semestru i osvědčení o jeho absolvování (Svobodová, 2019, s. 163). Byly uspořádány přednášky a klubová setkání, z nichž nejúspěšnější byla beseda se známým regionálním autorem a čapkologem Mgr. Alešem Fettersem. Klub seniorů je realizován ve spolupráci s Muzeem východních Čech.

Lekce informačního vzdělávání, které mají své kořeny hluboko v sedmdesátých letech 20. století, získaly v roce 2011 nový formát. Každá z nich (Hledám knihu, článek – kdo mi pomůže?, Po knihovně letem Čapkovým světem, ... takových žen je velmi málo na světě..., Nejjednodušší a nejtěžší je říkat čistou pravdu, Pravda a láska musí zvítězit nad lží a nenávisť, How to find books, journals and information, Ve víru velké války, Za Pipi, Mauglím, Malým princem a dalšími dětskými hrdiny hurá do knihovny!) má na webových stránkách knihovny (<https://www.svkhk.cz/Vzdelavani-uzivatelu/Pro-skoly.aspx>) zveřejněno tematické zaměření a uživatelské určení. Žáci a studenti mají k dispozici pracovní listy a pracují ve skupinách.

Vyhledávají informace v různých typech dokumentů a své výsledky prezentují před spolužáky. Informační vzdělávání učí efektivnímu získávání a zpracovávání relevantních informací. Cílem je mimo jiné rozvíjet schopnost učit se, spolupracovat a kriticky myslet. Lekce lze objednávat přes webový formulář nebo osobně. V roce 2019 přibyly i lekce pro vysokoškolské studenty (Jak na seminární/závěrečnou práci?, deFacto: workshop mediálního vzdělávání, Paměťové techniky jako efektivní pomůcka v procesu učení).

Další vzdělávací akce pořádá knihovna v rámci Týdne knihoven, Března měsíce internetu/čtenářů a Týdne vědy a techniky AV ČR. V roce 2018 proběhl velký projekt mediálního vzdělávání, který kromě SVK zahrnoval i 12 dalších knihoven v kraji. V šesti programech proběhlo celkem 59 workshopů nebo přednášek. V roce 2018 a 2019 se realizovaly dva cykly historických přednášek (Ve znamení osmiček a Dny všední i sváteční aneb Každodennost v historii). V rámci občanského vzdělávání byl v roce 2019 otevřen nový cyklus Hovory o demokracii.

Na podporu vzdělávání v knihovnách Královéhradeckého kraje byly v letech 2016 a 2017 realizovány dvě celoroční kampaně. První, s mottem „Vzdělávejme pro život“, byla zaměřena na zvyšování funkční gramotnosti obyvatel kraje. V SVK například proběhlo 14 lekcí školení První kroky s počítačem pro seniory. Celkem se v knihovnách kraje realizovalo 2 600 vzdělávacích akcí. Kampaň v roce 2019, s mottem „Vzdělávejme společně“, byla zaměřena na partnerství se školami, pokračovalo se v péči o čtenářskou gramotnost dětí a v osvětě ohledně důležitosti čtení a kritického myšlení.

V SVK jsou vzdělávací, ale i kulturní akce nedílnou součástí působení knihovny. V roce 1999 evidovala knihovna celkem 128 kulturních a vzdělávacích akcí, v roce 2018 už bylo pouze vzdělávacích akcí 287. V současnosti je asi 20 % provozní doby knihovny věnováno vzdělávání veřejnosti. SVK je významným hráčem na poli celoživotního a neformálního vzdělávání a spolupráce se školami, univerzitami a paměťovými institucemi ve městě, v kraji i mimo něj tuto roli ještě umocňuje.

Soupis bibliografických odkazů:

Koncepce rozvoje knihoven v České republice *na léta 2004 až 2010*, 2004. Národní knihovna, roč. 15, č. 3, s. 123–151. ISSN 0862-7487. Dostupné také z: <http://oldknihovna.nkp.cz/NKKR0403/0403123.html>.

Koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2011–2015, 2012– [online]. [Česko]: Ústřední knihovnická rada ČR. [cit. 2020-01-16]. Dostupné z: <http://ukr.knihovna.cz/koncepce-rozvoje-knihoven-cr-na-leta-2011-2015->.

Koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2017–2020, 2016– [online]. [Česko]: Ústřední knihovnická rada ČR. [cit. 2020-01-16]. Dostupné z: <http://ukr.knihovna.cz/koncepce-rozvoje-knihoven-cr-na-leta-2017-2020>.

Nařízení vlády republiky Československé č. 607 ze dne 5. listopadu 1919, jímž se provádí Zákon o veřejných knihovnách obecních ze dne 22. července 1919 č. 430 Sb. z. a n. In: *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*. V Praze: Státní tiskárna, částka 129, s. 937–944.

NOVOTNÁ, Dana, 1987. *Historický vývoj, činnost a perspektivy Státní vědecké knihovny Zdeňka Nejedlého v Hradci Králové*. Praha. 158 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Filozofická fakulta. Vedoucí diplomové práce PhDr. Karel Šindelář, CSc.

Organisační statut státních vědeckých knihoven, 1954. *Věstník ministerstva školství*. 20. 8. 1954, roč. 10, seš. 23, s. [195]–198.

SCHILLER, Ottomar, 1913. Městská studijní knihovna v Hradci Králové. *Královéhradecká ročenka*. Roč. 2, s. 84.

SVOBODOVÁ, Eva, 2019. *Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové 1949–2017: 24 894 dnů v životě knihovny: vychází u příležitosti 70. výročí knihovny*. Hradec Králové: Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové. 310 s. ISBN 978-80-7052-137-3.

VOLF, Josef, 1931. *Dějiny veřejných půjčoven v Čechách do r. 1848*. V Praze: Obec pražská. 64 s.

Zákon č. 53 ze dne 9. července 1959 o jednotné soustavě knihoven (knihovnický zákon). In: *Sbírka zákonů Republiky československé*. V Praze: Knihtisk, s. 170–174.

Zákon č. 257 ze dne 29. června 2001 o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovnický zákon). In: *Sbírka zákonů*: Česká republika. Břeclav: Moraviapress, částka 98, s. 5683–5688.

Spolupráca s veľkým potenciálom

PhDr. Blanka Snopková, PhD., PhDr. Oľga Doktorová

Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici, Slovensko

Anotácia:

Príspevok je obzretím sa za viac ako 40-ročnou spoluprácou dvoch knižníc – Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici a Študijnej a vedeckej knižnice v Hradci Králové, ktoré začali aktívne spolupracovať v bývalom Československu a napriek jeho rozdeleniu na dva samostatné štáty – Česko a Slovensko, zostali ich kontakty, či už v odbornej oblasti alebo v tej čisto ľudskej, naďalej priateľské. Vo vzájomnej konfrontácii sa obe knižnice rozvíjajú vo vzájomný prospech v oblasti vedeckovýskumnej a výstavnej, v obohacovaní svojich knižničných fondov dielami slovenských a českých autorov, v odbornom raste svojich špecialistov, ktorí majú možnosť absolvovať výmenné pracovné pobyty, a tiež v oblasti kultúrnej diplomacie a organizovania návštev a besied s literárnymi osobnosťami.

Žiadna knižnica nedokáže zvyšovať kvalitu svojich služieb bez toho, aby svoje postupy a názory nekonfrontovala s ostatnými inštitúciami rovnakého zamerania. Preto jednou z osvedčených metód zefektívňovania vlastnej činnosti je spolupráca so zahraničnými knižnicami a inými odbornými inštitúciami a s tým spojená možnosť využiť ich dobré skúsenosti (best practice) a nimi overené postupy vo vlastnom prostredí.

Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici nadviazala kontakty so zahraničnými knižnicami už v 60. rokoch 20. storočia. Ako najmladšej univerzálnej vedeckej knižnici v bývalom Československu jej bol pred 50 rokmi Ministerstvom kultúry SSR udelený štatút vedeckej knižnice, ktorý vstúpil do platnosti 1. 3. 1970 (Štatút Štátnej vedeckej knižnice, 1970, s. 34-36). Nové podmienky sa knižnica snažila naplno využiť pre svoje rozvojové aktivity a postupne zintenzívňovala vzťahy so svojimi partnerskými inštitúciami. Výmena zamestnancov knižníc v bývalom Československu bola bezproblémová, preto bola aj intenzívnejšia a knihovníci sa mohli vzdelávať a čerpať nové podnety z partnerských inštitúcií veľmi často. Každoročne sa v ŠVK v Banskej Bystrici uskutočňovali pracovné

návštevy odborníkov z českých inštitúcií a pracovné cesty jej zamestnancov zas smerovali do Prahy, Českých Budějovic, či Uherského Hradišťa. V roku 1971 bolo napríklad 30 zamestnancov knižnice v Českých Budějoviciach, v roku 1974 pricestovalo zas na návštevu ŠVK v Banskej Bystrici až 60 knihovníkov z Juhomoravského kraja. V oblasti koordinácie technickej bibliografie pokračovala spolupráca s ÚVTEI STK Praha a s ostatnými knižnicami združenými pri KR ÚVTEI. V rámci Československa sa upevňovali kontakty formou výmenných stáží a skúseností ako aj výmena publikácií najmä so Študijnou a vedeckou knižnicou v Hradci Králové a so Štátnou vedeckou knižnicou v Českých Budejoviciach. Vďaka zmenenému statusu narastal aj záujem knižníc z iných krajín o vzájomnú spoluprácu.

Rozdelením Československa sa knižnice v Českej republike stali zo dňa na deň zahraničnými partnermi. To, čo desiatky rokov fungovalo v rámci štátu, sa odrazu transformovalo do podoby zahraničnej spolupráce. Na jednej strane tým utrpeli na kvalite určité odborné činnosti a zdroje informácií pre knižnice sa zmenšili (napr. viacero redakcií časopisov vydávaných na území Českej republiky prestalo zasielať svoje výtlačky na Slovensko, keďže po rozdelení spoločnej republiky im táto povinnosť zanikla). Na strane druhej sa zvýšil počet dokumentov, ktoré boli zaradené do medzinárodnej medziknižničnej výpožičnej služby (MMVS). Z niekoľkých dokumentov ročne zasielaných prostredníctvom MMVS narástol počet titulov na niekoľko desiatok. (Napr. v roku 1994 si návštevníci ŠVK v Banskej Bystrici vypožičali prostredníctvom MMVS 54 dokumentov, pričom až 51 bolo z ČR). A počet takýchto výpožičiek z ČR rokmi neustále rástol.

Osobitné postavenie v rámci budovania partnerských vzťahov Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici s knižnicami mala vtedajšia Študijná a vedecká knižnica Zdenka Nejedlého v Hradci Králové (v súčasnosti Študijná a vedecká knižnica v Hradci Králové), ktorá sa stala partnerskou inštitúciou Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici na základe družobných vzťahov medzi Stredoslovenským a Východočeským krajom (Kamenský, 1984, s. 76). V roku 1975 sa v Správe o činnosti ŠVK v Banskej Bystrici konštatovalo: „*Pre množstvo naliehavých prác neupevnili sa plánované družobné styky so ŠVK v Hradci Králové a s Krajskou knižnicou v Českých Budejoviciach*“ (Správa o činnosti, 1975, s. 39), čo však nemalo nijaký podstatnejší vplyv na budúcu úspešnú spoluprácu. Prvé osobné kontakty siahajú do roku 1978, v ktorom zamestnanci Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici navštívili kolegov v Hradci Králové. V článku autoriek Špačkovej a Šimkovej, uverejnenom v časopise *Čtenář* z roku 1985 sa píše: „*V roce 1978 navštívila skupina svazáků SVK ZN knihovnu v Banské Bystrici a následující rok přijeli svazáci z Banské Bystrice do Hradce Králové. V následujících letech se pracovníci obou knihoven setkávali nepravidelně při pracovních*

příležitostech. Docházelo k výměně publikací a metodických materiálů.“ (Špačková, B., 1985, s. 199).

V roku 1984 sa uskutočnil študijný zájazd pre knihovníkov vtedajšieho Východočeského kraja do slovenských knižníc. Navštívili aj knižnice v Banskej Bystrici a v Čadci. V banksobystrickej knižnici si vtedy prezreli dopravník kníh a potrubnú poštu, čo neskôr označili za nezabudnuteľný zážitok (Svobodová, 2011, s. 2). Pri návšteve sa vtedy obe strany dohodli, že vzájomne vyšlú v roku 1985 dvoch pracovníkov na 14-denné stáže, spoluprácu zakotvia do plánov práce na roky 1986-1990 a vzájomne využijú svoje rekreačné zariadenia. V tom istom roku riaditeľ banksobystrickej vedeckej knižnice Ing. Milan Kamenský s vedúcim ekonomického oddelenia Jozefom Heringom navštívili knižnicu v Hradci Králové. Zaujali ich nové sklady v depozitári v Pouchově a na tú dobu moderné a ešte neobvyklé vysokozdvížné vozíky. Z pohľadu histórie vzájomných vzťahov týchto dvoch knižníc je významným rok 1995, kedy bola podpísaná dohoda o vzájomnej spolupráci. Konštatuje sa v nej, že vychádza z dlhoročných kontaktov medzi obidvoma knižnicami a bola uzatvorená na neurčitú dobu. 8. júla 1999 bola podpísaná prvá vykonávacía dohoda s presahom do roku 2000 a od tej doby je každoročne aktualizovaná.

Spolupráca v oblasti vedeckovýskumnej sa rozvíjala najmä formou výmeny informácií a skúseností, formou účasti na odborných stážach, či formou aktívnej, resp. pasívnej účasti odborníkov z oboch knižníc na odborných a vedeckých podujatiach organizovaných v Čechách a na Slovensku. Česká strana pravidelne od roku 2001 finančne zabezpečuje účasť pracovníkov ŠVK v Banskej Bystrici na konferencii Knihovny současnosti. Královohradeckí odborníci zas majú možnosť bezplatne sa zúčastňovať na prestížnom podujatí krajín V4 – Kolokvium knižnično-informačných expertov krajín V4+, či od roku 2004 aktívne prispievať k riešeniu odborných tém odborného seminára pre knižnično-informačných špecialistov Tlib – Trendy v knižničnej praxi, ktorý Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici organizuje už 18 rokov. Zo zoznamu podujatí, na ktorých sa aktívne královohradecké kolegyne a kolegovia zúčastnili, možno spomenúť napr. konferencie a odborné semináre – Humanistické tradície v literárnom odkaze SNP (2004), Osobnosť knižnično-informačného pracovníka v znalostnej spoločnosti (2006), Public relations a lobovanie pre knižnice (2008), Občan a štát v novodobých slovenských dejinách (2009), Úloha knižnice v rozvoji kľúčových kompetencií jednotlivca (2009), odborný seminár s medzinárodnou účasťou pri príležitosti 85. výročia založenia ŠVK v Banskej Bystrici (2011), Fungovanie knižníc v zmenených ekonomických podmienkach a špecifické požiadavky používateľov v období hospodárskej krízy (2012),

Konkurencieschopnosť knižníc v omnimediálnom veku (2013), vedecká konferencia s medzinárodnou účasťou Mosty priateľstva (2013), atď.

Riaditeľky oboch knižníc (Eva Svobodová a Blanka Snopková) dlhodobo odborne aj organizačne spolupracujú na príprave *Kolokvia českých, slovenských a moravských bibliografov* (v roku 2019 sa uskutočnil už 22. ročník).

Ďalšou oblasťou spolupráce je výstavná činnosť. V priestoroch SVK v Hradci Králové sa uskutočnili zaujímavé výstavy, prezentujúce zbierky Literárneho a hudobného múzea, ktoré je špecializovaným organizačným útvarom ŠVK v Banskej Bystrici, napr. Ľudové hudobné nástroje na Slovensku, či U nás taká obyčaj).

V roku 2001 bol október vyhlásený za Mesiac českej a slovenskej kultúrnej vzájomnosti, čo veľmi kladne ovplyvnilo aktivity v oblasti kultúrnej diplomacie. SVK v Hradci Králové navštívili ako členovia delegácie v sprievode zamestnancov ŠVK v Banskej Bystrici významné literárne osobnosti zo Slovenska, napr. Ladislav Ballek, Jana Chorvátová, Miroslav Kapusta, či Elena Cmarková. S literárnym publikom v Banskej Bystrici sa zas mali možnosť stretnúť českí literáti a významné české osobnosti kultúry: Marcella Marboe, Eva Černošová, Josef Lukášek, Mgr. Věra Kopecká – spisovateľka, Ing. Václava Domšová – vedúca kultúrnej komisie Královohradeckého kraja, PhDr. Iiona Pluhařová – autorka detskej literatúry a regionálna historička, MUDr. Václav Franc – lekár, stomatológ, spisovateľ, prozaik, básnik, dramatik, redaktor a vydavateľ literárnych časopisov *Kobra (Kulturní občasník regionálních autorů)* a *ČaJ (Časopis autorů Jičínska)* atď.

Prvým hosťom SVK v Hradci Králové v rámci tejto série výmenných pobytov bol vtedajší veľvyslanec Slovenskej republiky v Českej republike Ladislav Ballek, prozaik a esejista. Vo výročnej správe Študijnej a vedeckej knižnice v Hradci Králové z roku 2004 sa uvádza: „V rámci Měsíce české a slovenské vzájemnosti průběhu Týdne knihoven v kraji se zúčastnila slovenská delegace. Delegace byla za účasti velvyslance SR v Praze Mgr. Ladislava Balleka přijata u hejtmana kraje. Pro veřejnost bylo připraveno Povídání o slovenské literatuře, kterého se pan velvyslanec, aktivní a známý slovenský spisovatel, osobně zúčastnil. Dalšími přednášejícími byli PaedDr. Jana Borgul'ová z Literárního a hudebního muzea při SVK Banská Bystrica a doc. PhDr. Jan Dvořák z Univerzity Hradec Králové. Slovenská delegace dále navštívila MěK v Náchodě, MěK ve Dvoře Králové nad Labem a MěK v Jičíně. Cílem návštěvy knihoven byla vzájemná výměna zkušeností z organizace Týdne knihoven na Slovensku a v Čechách, činnost literárních spolků při knihovnách a vydávání regionální literatury.“ (Výroční zpráva 2004, 2005, s. 15).

Táto tradícia úspešne pokračuje dodnes. Každoročne, striedavo do knižnice v Hradci Králové a v Banskej Bystrici prichádzajú na týždenný pobyt trojčlenné delegácie knihovníkov spolu s vybraným spisovateľom, básnikom, publicistom. V roku 2012 sa pobyt kultúrnej delegácie z Banskej Bystrice konal pod záštitou ministerky kultúry Českej republiky a bol podporený dotáciou 27 000 Kč.

Obe strany nezabúdajú na vzájomné výročia, ktoré si spoločne pripomínajú, spoločne zdieľajú svoje úspechy, konzultujú riešenie odborných problémov. Na výmenných týždenných stážach sa od roku 2001 vystriedalo viac než 60 odborných zamestnancov z oboch knižníc.

Dôkazom toho, že naši českí kolegovia radi prichádzajú do Banskej Bystrice je príspevok Zuzany Špačkovej v knižnično-informačnom spravodaji *U nás*, v ktorom uviedla svoje spomienky na stáž v roku 2015: „*Musím se také ještě zmínit o novince, kterou knihovna představila veřejnosti v březnu tohoto roku, a tou je Librarium. V nově vzniklé místnosti se nachází expozice zaměřená na vývoj knihtisku v Banské Bystrici a s ním související oblasti. Na stěnách si můžete prohlédnout časovou osu mapující historii knihařských rodin a knihoven v Banské Bystrici, doplněné fotografiemi a dalšími ilustracemi. Najdete zde i místa k sezení pro výuku a skříňku, která v šuplíčku skrývá různé otázky, a tak se mohou studenti učit stylem "škola hrou". Pokud budete mít cestu do této oblasti, návštěvu Banské Bystrice vřele doporučuji: nádherné město s pěkným náměstím a šikmou věží, nad kterým se vypíná kopec Urpín. No a když už tam budete, určitě se zastavte i v knihovně, stojí to za to.:-)* (Špačková, Z., 2015, s. 45).

Spolupráca s viac ako štyridsaťročnou tradíciou, ktorá bola založená na priateľských kontaktoch má svoj obrovský potenciál a veríme, že sa bude aj naďalej rozvíjať v prospech oboch knižníc.

Zoznam bibliografických odkazov:

Dohoda o vzájomnej spolupráci, 1995. [interný materiál]. Banská Bystrica: Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici. 1 s.

KAMENSKÝ, Milan et al., 1984. Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici. Martin: Osveta.

Správa o činnosti, 1975 [interný materiál]. Banská Bystrica: Štátna vedecká knižnica.

SVOBODOVÁ, Eva, 2011. Spolupráce ŠVK BB a SVK HK v uplynulých letech ve fotografiích a dokumentech [prezentace]. In: *11. ročník odborného seminára s medzinárodnou účasťou pri*

príležitosti 85. výročia založenia ŠVK. Banská Bystrica: Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici, 21. 3. 2011.

ŠPAČKOVÁ, Blanka a ŠIMKOVÁ, Marie, 1985. SVK ZN v Hradci Králové a SVK v Banské Bystrici. In: *Čtenář: měsíčník pro práci s knihou.* Praha: Panorama. Roč. 37, č. 6. s. 199. ISSN 0011-2321.

ŠPAČKOVÁ, Zuzana, 2015. Pracovní stáž ve Státní vědecké knihovně v Banské Bystrici. In: *U nás: knihovnicko-informační zpravodaj Královéhradeckého kraje.* Roč. 25, čís. 3, s. 45. ISSN 0862-9366. Dostupné aj na: <https://www.svkhk.cz/Pro-knihovny/Zpravodaj-U-nas/Clanek.aspx?id=20150323>.

Štatút Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici : číslo 1621/70 osv. In: *Zvesti Ministerstva školstva a Ministerstva kultúry Slovenskej socialistickej republiky*, roč. 1970, zošit 8-9, s. 34-36.

Vykonávacía dohoda o vzájomnej spolupráci, 1999 [interný materiál]. Banská Bystrica: Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici. 1 s.

Výroční zpráva 2004, 2005. Hradec Králové: Studijní a vědecká knihovna. s. 36. Dostupné na: [https://www.svkhk.cz/O-knihovne/Vyrocní-zpravy/vrzpra04-\(1\).aspx](https://www.svkhk.cz/O-knihovne/Vyrocní-zpravy/vrzpra04-(1).aspx)

OBRAZOVÁ PRÍLOHA

Obr. č. 1: Dohoda o vzájomnej spolupráci podpísaná riaditeľkou Štátnej vedeckej knižnice v Banskej bystrici Mgr. Olgou Kaliskou a riaditeľom Štátnej vedeckej knižnice v Hradci kráľové PhDr. Josefom Vlčekom, CSc. v roku 1995

D O H O D A

o vzájemné spolupráci

Štátna vedecká knižnica Banská Bystrica, Lazovná č. 9, zastoupená riaditeľkou Mgr. Olgou Kaliskou a

Štátní vědecká knihovna v Hradci Králové, Pospíšilova č. 395, zastoupená ředitelem PhDr. Josefem Vlčkem, CSc.

uzavírají následující dohodu o vzájemné spolupráci :

1. Dohoda vychází z dlouholetých vzájemných kontaktů mezi oběma knihovnami. Kontinuálně navazuje na předcházející období.
2. Obě knihovny se shodují na prospěšnosti vzájemné výměny zkušeností teorie i praxe knihovnicko-bibliografických procesů a ekonomické i hospodářsko správní problematiky.
3. Na základě těchto skutečností bude mezi oběma knihovnami docházet k recipročním služebním návštěvám ředitelů, vedoucích pracovníků i odborných specialistů. Návštěvy budou realizovány po vzájemné dohodě.
4. Pobyt služebních návštěv v Banské Bystrici a v Hradci Králové bude zabezpečovat hostitelská knihovna.
5. Smlouva umožňuje v obou knihovnách rovněž vykonání odborných stáží. Jejich délka a celkové zabezpečení vyslaných pracovníků bude vždy vedením knihoven dohodnuto individuálně.
6. Obě organizace si mezi sebou budou vzájemně zasílat výroční zprávy, základní dokumenty, ediční výstupy a další materiály.
7. Spolupracující knihovny si budou vyměňovat zkušenosti a informace na úseku automatizace, využívání informační technologie, informačních systémů, transformačních procesů a managementu knihoven i z dalších oblastí.
8. Dohoda o vzájemné spolupráci se uzavírá na dobu neurčitou a podle potřeb bude doplňována a aktualizována.
9. Každá ze zúčastněných stran může od dohody odstoupit s měsíční výpovědní lhůtou.

Štátna vedecká knižnica
975 58 BANSKÁ BYSTRICA
Lazovná č. 9 tel.č. 542 13

Kaliská

ŠTÁTNÍ VĚDECKÁ KNIHOVNA
500 49 HRADEC KRÁLOVÉ

Vlček

V Banské Bystrici dne : 26.4.95 V Hradci Králové dne 11.4.95

Obr. č. 2: *Návšteva zamestnancov ŠVK BB v Hradci Králové 24.-28.5.2004 (Iveta Fedorová a Margita Jablonovská v sprievode Evy Svobodovej , riaditeľky ŠVK v Hradci Králové)*

Obr. č. 3: *Česká delegácia zastúpená Mgr. Evou Svobodovou a Mgr. Lenkou Málkovou spoločne so zástupcami Vojvodskej verejnej knižnice v Opole na návšteve ŠVK v Banskej Bystrici v roku 2011*

Obr. č. 4: Mesiac českej a slovenskej kultúrnej vzájomnosti 2017 - exkurzia do oblasti Horehronia, Bacúch – prameň Boženy Němcovej, Mýto pod Ďumbierom – hostia Josef Lukášek, Mgr. Ludmila Hrnčířová, Lenka Vichová

Mých čtyřicet let se Čtenářem

PhDr. Jaroslav Císař

Středočeská vědecká knihovna v Kladně

Z pověření ředitele SVK v Kladně Ing. Tomáše Ondráška vám chci i jeho jménem za naši knihovnu předat blahopřání k vašemu výročí, popřát vám mnoho úspěchů ve vaší činnosti do dalších let a mnoho spokojených uživatelů.

Životní průsečíky

Mám-li hovořit na téma svého vztahu k časopisu *Čtenář* a podílu na jeho existenci, přistihl jsem se, že já už jsem s přestávkami téměř čtyřicet let, i když pokaždé přece jen v trochu jiné pozici, také spojený s tímto periodikem: jako autor, jako ministerský úředník rozhodující o jeho „odstátnění“ a konečně v současné roli jeho šéfredaktora. Život si s námi rafinovaně zahrává a nikdy netušíte, před jakou výzvou vás postaví. Na tomto místě si dovolím malou vsuvku vzhledem k tomu, při jaké příležitosti a na jaké půdě má slova zazní. Časopis je shodou okolností takřka stejně starý jako SVK v Hradci Králové a patří mezi nejstarší kontinuálně vycházející kulturní periodika v Česku.

V roce 1981 (č. 8/9) na stránkách *Čtenáře* publikovali můj první příspěvek. Shodou okolností pojednával o mládí Jaroslava Haška a o tom, co se mi podařilo zjistit v archivu základní školy ve Štěpánské, kterou navštěvoval. Jeho rodina tehdy bydlela nedaleko ve Školské ulici. Objevil jsem tehdy několik rozporů s údaji, které měl uvedené Radko Pytlík ve své známé knize *Toulavé house*. S nadšením začínajícího badatele jsem se za ním tehdy vypravil do Památníku národního písemnictví, abych se mu s tím pochlubil. No, nezdálo se mi, že by z toho byl zrovna nadšený... Těch příspěvků do časopisu jsem nakonec spáchal několik desítek až do té doby, než jsem nastoupil v roce 1991 jako šéf knižního odboru na tehdejší ještě Ministerstvo kultury ČR. To už jsem byl ve zcela jiné roli a na stránkách časopisu jsem se ocitl jen jednou či dvakrát jako oficiálně zpovídáný ministerský úředník, protože knihovny i časopis spadaly do mé kompetence!

V době mého působení na ministerstvu se nad časopisem začala stahovat mračna. Jeho vydavatelem bylo v té době ministerstvo ve vydavatelství Academia (předtím vycházel v nakladatelství Osvěta, v letech 1953–1977 v nakladatelství Orbis a posléze v období 1978–1993 v nakladatelství a vydavatelství Panorama). A opět si neodpustím vsuvku. Když *Čtenář* vycházel v Akademii, jeho redakce sídlila v Legerově ulici v Praze v budově bývalé nemocnice na popáleniny v blízkosti pokoje, kde skonal Jan Palach...

Tehdy ještě mělo periodikum bezprecedentní náklad zhruba 6000 výtisků. Ministerstvo poskytovalo krajským knihovnám finanční příspěvek, aby mohly zakoupit výtisky časopisu pro své knihovny v kraji. Zanedlouho však ministerstvo kultury ovládla vládou prosazovaná zásada odstátňování nakladatelské a vydavatelské sféry. Měl jsem tedy před sebou mj. úkol delimitovat jediný celostátní časopis pro veřejné knihovny, periodikum bez diktátu inzerce, využitelné s náměty pro knihovnickou praxi, jinam. Logicky se nabízela Národní knihovna, ale v té době měl její nový ředitel Vojtěch Balík starostí doslova „od sklepa po půdu“, takže jsem mu nechtěl přidělovat další. Vylučovací metodou (intenzita zájmu převzít vydávání, blízkost Praze, bydliště šéfredaktorky ve Středočeském kraji, spolu s ředitelkou SVK v Kladně jsme dříve působili ve stejné sekci vědeckotechnické společnosti atd. atd.) tak došlo k tomu, že po řadě jednání se SVK v Kladně stala od 45. ročníku časopisu *Čtenář*, konkrétně od dubnového čísla roku 1993, jeho novým vydavatelem. Z ministerstva kultury na ni byly rovněž převedeny finanční prostředky na jeho výrobu.

Mezitím mé profesní kroky směřovaly ze státního sektoru do soukromého – do oblasti knižní kultury. Po čase ale znovu došlo k mému třetímu osudovému průsečíku s časopisem. Dosavadní šéfredaktorka Lenka Šimková odcházela na mateřskou dovolenou, a tak jsem se v roce 2016 zúčastnil konkurzu na její místo – po svých letitých zkušenostech s přípravou a vydáváním periodik v oblasti knižní kultury. Knihovny a jejich činnost jsem vždy považoval za nedílnou součást této sféry kultury, a tak dostávaly prostor i na stránkách periodik *Knihkupec a nakladatel*, *Knížní novinky*, *Grand Biblio* či *Biblio*, jež jsem obnovoval, zakládal a měl na starost jejich provoz. Konkurz pro mě dopadl úspěšně, a tak k vám teď mohu promlouvat z pozice toho, kdo přípravu a vydávání časopisu *Čtenář* dokáže posoudit z různých stran.

Přístup k novému úkolu

Než došlo k mému slyšení před výběrovou komisí, udělal jsem si takový miniprůzkum mezi představiteli různých knihoven v různých pozicích, abych získal představu o tom, proč časopis odebírají a čtou, nebo naopak proč ho odhlásili, neodebírají a nečtou, co považují za jeho silné a slabé stránky, co od něj očekávají, jakou reálnou roli hraje v současné rozkošatělé nabídce

odborných knihovnických časopisů, elektronických médií apod. Doba, kdy v ČR vedle *Čtenáře* vycházela pouze *Technická knihovna* či *Československá informatika*, již dávno minula. Specializace na trhu periodik dosáhla impozantní úrovně, a tak *Čtenář* již nemusel suplovat mnohé mezery na trhu periodického tisku jako dříve – např. z hlediska poskytování informací z oblasti literární tvorby, jejích tvůrců a vydavatelů, představování a obsluhy nových technických zařízení a technologií.

A s čím jsem do konkursu šel? Naskýtala se mi možnost, abych mohl po dlouhé době připravovat časopis bez diktátu a velké závislosti na inzerci a věnovat se výhradně jeho obsahové náplni. Jako jediný celostátní knihovnický časopis ho přijímají a čtou pracovníci knihoven různého pracovního zařazení – od řídicích pracovníků až po praktiky z akvizice, výpůjčních služeb nebo oddělení pro děti a mládež. *Čtenář* se ocitl v konkurenci téměř 20 regionálních a dalších profesních titulů, tištěných i elektronických, s různým odborným zaměřením a profilem. Zavazovala však jeho bezmála sedmdesátiletá kontinuita vycházení, což je z hlediska periodika s kulturním profilem v měřítku České republiky výjimečné. Za tu dobu se stal doslova kronikou oboru.

Pro své vystoupení před komisí jsem si analyzoval poslední čísla časopisu a snažil se zohlednit své dosavadní zkušenosti s přípravou kulturních časopisů. Na základě toho jsem si stanovil základní strategii, již jsem pak prezentoval, jak jsem cítil, že by měla být podle mého názoru definována obsahová náplň odborného knihovnického časopisu:

- zajistit vyváženost obsahu zaměřeného na minulost, současnost i budoucnost, protože bez této ucelené časové posloupnosti vývoje oboru nelze reflektovat jeho roli jakési kroniky dění v knihovním oboru,
- dát prostor reflexi podnětného dění v knihovním oboru v tuzemsku i zahraničí,
- poskytovat objektivně publikační prostor originálním chystaným, probíhajícím nebo již uskutečněným aktivitám bez ohledu na teritorium, velikost knihovny či tematické zaměření činnosti nebo působení autora,
- stát se platformou pro volnou výměnu odborně fundovaných názorů z různých oblastí knihovní práce,
- zásadně dbát na původnost textů a zamezit „multipublikování“ za dodržování všech specifik časopiseckého příspěvku.

První kroky, které jsem učinil (po formální i obsahové stránce), když jsem se ujal pomyslné šéfovské taktovky, a které dosavadní čtenáři a odběratelé periodika zpozorovali a víceméně si pochvalovali, jak mi pak v kuloárech různých knihovnických akcí sdělovali, byly následující:

- maximální využití plochy barevné obálky pro dokumentační zvýraznění do čísla zařazených příspěvků a profesionalita jejího grafického ztvárnění, aby splňovala kritéria „okna do jeho obsahu“; cenný prostor barevné obálky tak byl výhradně určen obrazovým materiálům a obsah, který sem byl dosud umístěn, putoval do složky čísla,
- redukce počtu rubrik na ty se širším tematickým záběrem,
- formální úprava a prezentace textů vedoucí k jejich ucelenosti, včetně toho, aby každý nový text začínal nahoře na stránce, optimálně na sudé straně; není to samozřejmě žádné dogma, ale z 80–90 % případů se to daří i dohodou s autory o žádoucím rozsahu článku bez toho, aby došlo k ochuzení obsahu a chybějícím informacím, a to koncentrací na jednotlivé segmenty tématu (více kratších příspěvků s popisem vybraných aspektů),
- reflexe dění v oboru v celostátním měřítku a pokud možno nepřekrývání či duplikování obsahu regionálních titulů,
- eliminace zbytnělé titulománie v textech; v rubrice *Do čísla přispěli* jsou ostatně uvedeny všechny akademické tituly autorů, jejichž příspěvky jsou do čísla zařazeny,
- důraz na účelné a názorné použití obrazové složky publikovaných materiálů (v souladu s novinářskou hantýrkou tzv. grafická úprava „koukacích ploch“),
- poskytování informací využitelných v knihovnické praxi i z jiných profesních oblastí,
- možnost bezprostředního kontaktu s autory uváděním jejich mailové adresy za jménem,
- soustavná snaha o popularizaci oboru a aktivit knihoven různého typu, jejich mezioborové vazby, spolupráce se zřizovateli, uživateli aj.

Role redakční rady a způsob práce redakce

Velkou pomoc při přípravě obsahové náplně jednotlivých čísel představuje pro redakci časopisu podobně jako v minulosti redakční rada – v současnosti devítičlenná. Její existence však po dobu vycházení periodika nebyla vždy samozřejmostí. Její pestré složení ze zástupců zkušených knihovnických odborníků-praktiků různých specializací (metodici, vedoucí, propagační a programoví pracovníci apod.), vydavatele a také ministerstva kultury je zárukou kvalitního brainstormingu. Návrhy a připomínky členů redakční rady většinou přicházejí z knihovnické praxe, aktuálního jednání Ústřední knihovnické rady, profesních organizací, přípravy legislativních návrhů pro ministerstvo kultury apod. Časopis tak může bezprostředně

reagovat na dění v knihovním oboru, oslovovat příslušné pracovníky knihoven. Ročně se uskuteční jedenáct zasedání redakční rady; „azyl“ pro jednání poskytuje Knihovnický institut Národní knihovny ČR.

Měsíční periodicitu *Čtenáře* (s výjimkou letního dvojčísla s rozšířeným rozsahem) je sice nejčtenější ve srovnání s dalšími knihovnickými periodiky, která vycházejí v České republice, ale pro všechny, kteří se zabývají jejich přípravou, neuvedu nic neznámého: jejich obsahovou náplň nelze ponechávat nahodilosti a jistému „samospádu“. Po svých letitých zkušenostech z práce v redakcích různých periodik jsem názor, že pracovníci knihoven sami nabídnou příspěvky, a tak stačí tuhle žeň jen sesbírat a naplnit jimi číslo, musel většinou odmítnout. Velice užitečným odborným pramenem je pro redakci elektronická konference Knihovna a napojení na další komunikační sítě odborných informací.

Osvědčilo se mi mít jasně vyprofilovanou představu o jednotlivých číslech, resp. v případě většího cyklu o celém ročníku. U měsíčníku se mi osvědčila práce minimálně na třech číslech souběžně. Pokud nechceme podstupovat riziko přípravy obsahu na poslední chvíli (jedinou výjimkou je případ zásadních žhavých aktualit, které nesnesou odkladu), jedná se tedy o číslo dokončované, rozpracované a v základních konturách zamýšlené.

Zrcadlení výročí

Shodou okolností jsem se z hlediska přípravy obsahové náplně časopisu a rozhodování o ní ocitl ve výjimečném časovém období, které se vyznačovalo unikátním souběhem čtyř významných mezníků v existenci české státnosti, konstituování systému knihoven u nás na legislativním základě, připomenutí kontinuity vydávání periodika a otevření unikátních možností pro činnost knihoven a jejich pracovníky s možností bezprostřední konfrontace s vyspělým zahraničím. Jednalo se o následující kulatá výročí, jež se poté zrcadlila i na stránkách *Čtenáře*:

- 100. výročí vzniku Československa (2018),
- 70. výročí existence titulu a jeho kontinuálního vycházení (2018),
- 100. výročí vydání prvního knihovnického zákona (2019); dokončení v březnu 2020,
- 30. výročí sametové revoluce (2019).

V případě připomínky 100. výročí vzniku Československa jsme s přípravou započali se zhruba ročním předstihem. Při rešerši diplomových prací na katedrách knihovnictví jsme s překvapením zjistili, že zpracování historických témat je dnes výrazně menšinové a že studenti (možná i inspirováni vedoucími svých prací) jednoznačně upřednostňují témata

nanejvýš současná, jako je využití moderních médií a komunikace v práci knihoven. Do značné míry jsme pak museli sázet na osvědčené autory, kteří se tématům z historie knihovnictví věnují dlouhodobě. Vznikly tak medailony významných postav tvůrců koncepce československého knihovnictví, mnohých z nich už téměř zapomenutých. Neocenitelnou pomocí byla pro redakci *Čtenáře* zvláště spolupráce s doc. Jaromírem Kubíčkem, který zrovna dokončoval své *Dějiny veřejných lidových knihoven v českých zemích* (vyšly pak v roce 2019 k 100. výročí vydání prvního knihovnického zákona).

K 70. výročí existence *Čtenáře* jsme připravili cykly dva. První – rubrika *Ze stránek Čtenáře* – přinášel reprinty z již v minulosti otištěných zajímavých příspěvků, které stále měly platnost i pro současnost nebo které byly svým zaměřením něčím obsahově zajímavé. Druhý seriál *Lidé kolem Čtenáře* představil lidi, kteří se o vydávání časopisu zasloužili nebo vyjadřovali svůj profesní postoj k jeho existenci. Se sedmi desetiletími existence časopisu korespondovala rovněž malovaná obálka, do níž byly zakomponovány vybrané historické obálky dosud vydaných čísel.

K 70. výročí kontinuálního vycházení periodika připravila redakce také výstavu, jež tematicky mapovala různé aspekty existence časopisu (mj. jeho prehistorii i historii vydávání, změny grafické podoby obálky, přehled vydavatelů, složení redakce a redakční rady, jeho elektronickou podobu, výběr z historických textů o literatuře, automatizaci i zrcadlení humoru na jeho stránkách apod.). Zájemcům z řad knihoven je výstavu možné zapůjčit.

Nejnáročnějším cyklem, který charakterizoval a do březnového čísla 72. ročníku v roce 2020 bude charakterizovat podobu časopisu včetně jeho obálky, byla připomínka 100. vydání prvního knihovnického zákona. S jeho přípravou redakce započala s předstihem dvou let. Bez pomoci širokého okruhu spolupracovníků a pracovníků knihoven v jednotlivých krajích by asi bylo jen velmi obtížné celý projekt dokončit. Přesto se projevil rozdílný přístup jednotlivých krajů ke zmapování jejich knihovnické historie poznamenané existencí tohoto pro knihovní obor zásadního legislativního nástroje. Prostor dostaly jednotlivé kraje a vedle textů tvořily podstatnou složku jejich prezentace také historická foto exteriérů a interiérů knihoven, momentky z jejich činnosti a rovněž portréty některých knihovníků a členů knihovnických rad. Ukázalo se, že získat fotografie byl v mnoha případech velmi nesnadný úkol, a tak jsme se museli obracet také na místní archivy a archivy některých obcí.

Vedle toho jsme na stránkách *Čtenáře* také průběžně publikovali přehledové příspěvky, které se týkaly některých aspektů oboru i samotného zákona, a to rozbor textu zákona i jeho prováděcí vyhlášky, následné legislativní úpravy existence a činnosti knihoven v naší zemi z let 1959, 1975 a 2001 včetně okolností, které přijetí těchto změn legislativy provázely, dopad a vliv

zákona na knihovny na Slovensku a v Sudetech, knihovnické školství apod. Protipólem těchto historických exkurzů se pak stal jakýsi „cestopis“ lektorů Jiřího W. Procházky a Kláry Smolíkové (rubrika *Knihovnický cestopis aneb Wolkerovi na cestách po knihovnách*), kteří působili a působí v řadě knihoven daných krajů. Druhým doplňkem základních textů se stala minipřehlídka ex libris knihovníků z jednotlivých krajů, které má ve svém fondu Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích, jež se na tento typ grafiky specializuje.

Většinou se při různých příležitostech bilancuje, co se podařilo, co bylo úspěšné, ale já si na tomto místě dovoluji uvést výjimečně i to, co jsme sice s některými autory domluvili, ale realita byla tvrdší – ucelené texty z nejrůznějších důvodů nevznikly. Zmínky o zamýšlených tématech pak jen tu a tam prolínaly některými příspěvky. Také jako původní název svého vystoupení jsem nejdříve zvolil *Zrcadlení knihovnických výročí na stránkách Čtenáře – představy a skutečnost*. Daný případ se na to nanejvýš hodí. Alespoň ve svém živém vystoupení jsem připomněl politického redakčního nezmaru Jarmilu Houškovou, jež byla šéfredaktorkou časopisu od let 1952/53 až do roku 1989 navzdory všem změnám režimů. Na stránkách *Čtenáře* jste potom téměř nepostřehli odsouzení stalinského kultu osobnosti na konci 50. let, pražské jaro nebo nástup normalizace. Pomalu se obávám, že nebýt jejího věku, byla by snad šéfredaktorkou až do současnosti...

Ale zpátky k tématům, u kterých mě mrzí, že se na ně nedostalo: platnost a vliv zákona na knihovnictví na Zakarpatské Ukrajině, aspekty financování veřejných knihoven za hospodářské krize, modernizace knihoven za doby první republiky, vazba knihoven na vydavatelský sektor, feminizace knihovního sektoru a uplatňování forem jistého celibátu pro knihovnice podobně, jako tomu bylo před válkou v případě učitelek. Věřím, že ještě s ukončením tohoto cyklu v březnu 2020 stihneme představit knihovní statistiky z roku 1929, jež se staly bilancí prvních deseti let platnosti knihovního zákona.

Třicáté výročí sametové revoluce jsme připomněli tématem měsíce *Listopad 1989 v knihovnictví* v listopadovém čísle časopisu v roce 2019. Vedle připomenutí rozpadu československé soustavy VTEI po změně společensko-politických poměrů v naší zemi dostal prostor první polistopadový apolitický generální ředitel Národní knihovny ČR Vojtěch Balík; bývalá šéfredaktorka *Čtenáře* Hana Jirkalová (od roku 1992 až do listopadu 2005) porovnávala neporovnatelné, a to podmínky přípravy časopisu před rokem 1989 a po něm. Nejrozsáhlejší materiál, který bude mít několik pokračování a přesáhne i do dalšího ročníku v roce 2020, připravila Bohdana Stoklasová. Zaměřila se na popis možností získávat zkušenosti v zahraničních knihovnách vyspělých zemí, které se naskytly s pádem železné opony, a tyto zkušenosti využít doma. Mnohé z těchto projektů a aktivit (CASLIN, integrovaný knihovní

system ALEPH, přechod na formát MARC, program Manuscriptorium, projekt Kramerius, faktické zapojení do mezinárodních profesních knihovních organizací apod.) vznikly díky kontaktům v cizině. Bývalá spolupracovnice šéfa Národní knihovny ČR Vlastimila Ježka končí rozčarováním, že se nepodařilo uskutečnit stavbu nové budovy knihovny podle projektu Jana Kaplického a další ambiciózní záměry.

Vyznání

Jsem velmi vděčný osudu, že jsem uplynulých čtyřicet let mohl být u toho, když časopis vycházel (mnohdy jeho existence doslova závisela na pověstném vlásku), ale zvláště že od konce roku 2016 mohu ovlivňovat jeho obsahovou i grafickou podobu. Velkou zásluhu na grafice má rovněž grafička Kateřina Bobková, jež má již s grafikou v oblasti knižní kultury velké zkušenosti, a lze bezesporu tvrdit, že její grafická úprava velmi koresponduje i s tematikou existence a činnosti knihoven. Nerad bych také opomněl významný vklad své kolegyně Pavly Vlkové, která mj. zajišťuje elektronickou podobu časopisu na webu, výplatu honorářů autorům, kontakt s distributory a mnohé další úkony, které možná nejsou tak viditelné a efektní, ale pro fungování chodu redakce jsou neopominutelné.

Nakolik se nám na stránkách *Čtenáře* podařilo dostatečně vyrovnat s mými představami o podobě časopisu jakožto odborného periodika a kroniky oboru, nejlépe posoudí jeho samotní čtenáři a uživatelé. Nezastírám, že máme nelíčenou radost z každého nového předplatitele. Budoucnost periodika je jednak limitována ochotou vydavatele podílet se dále na jeho financování, ve kterém hraje důležitou roli i dotace Ministerstva kultury, jednak rozrůstající se základna předplatitelů.

Netvrdím, že jsme už na konci cesty. Vše se vyvíjí, koneckonců na příkladu knihoven, jež zvláště v malých obcích často představují jediné či nejdůležitější kulturní centrum, vidíme, že musejí pracovat s novými médii a komunikačními kanály a reagovat na nové potřeby společnosti z hlediska poskytování informací. Aktuální výzvy průmyslu 4.0, ve kterém budou zastávat důležitou roli, to jen potvrzují. To vše by se mělo odrážet i na stránkách časopisu *Čtenář*, v jehož případě doufám, že se v dobré kondici a obsahově mladistvě dočká minimálně stého ročníku kontinuálního vycházení.

Jak to bylo s knihovnami aneb Společná historie městské a krajské knihovny v Hradci Králové

Mgr. Iva Košťálová

Knihovna města Hradce Králové

Příběh hradecké městské knihovny se začal psát 4. 10. 1896 v malém soukromém bytě knihovníka Karla Paula na Děkanském náměstí čp. 59. V roce 1899 se knihovna přestěhovala do domu čp. 33 na Velkém náměstí a do roku 1902 sdílela místnost s nově založenou Palackého čítárnou. Po vypuknutí 1. světové války byla knihovna 1. 10. 1914 uzavřena. Provoz byl obnoven na podzim roku 1916, ale již na jiném místě – v místnosti v obecním domě čp. 122 na Kavčím plácku.

V roce 1920 byla v Hradci Králové ustavena nová knihovní rada. Od roku 1922 se oficiálně městským knihovníkem stal architekt František Tichý. Fakticky ale tuto funkci zastávaly Anna Rybová a Teresie Kořínková s několika dobrovolníky. Tato situace vznikla v důsledku vydání knihovnického zákona v roce 1919, který stanovil, že knihovník v obcích s více než 10 000 obyvateli musí být odborným obecním úředníkem s platem a musel také absolvovat střední školu nebo školu na stejné úrovni. Anna Rybová toto poslední kritérium nesplňovala.

V dubnu roku 1923 se knihovna přestěhovala do domu „U Špuláků“ (čp. 34) a splýnula s Palackého čítárnou. Ovšem i tyto nové prostory přestaly brzy přílivu čtenářů stačit. Důsledkem prý byly i nejméně troje kalhoty propálené od kamen. V dubnu roku 1939 se knihovna přestěhovala do neobarokní budovy Záložního úvěrního ústavu v Tomkově ulici (čp. 177), kde poté sídlila dalších 74 let. Novým vedoucím knihovny se stal František Hejl. Během nacistické okupace se knihovna stala součástí tzv. Kulturamtu (Úřadu městské kulturní služby). Knihovní fondy postihlo rozsáhlé vyřazování režimem zakázaných autorů. V říjnu roku 1940 bylo také otevřeno samostatné hudební oddělení, které je dodnes jedním z největších v České republice. K další změně v organizaci knihovny došlo v roce 1942 zřízením tzv. Velkého Hradce Králové. K městu byly připojeny okolní obce a jejich obecní knihovny se staly pobočkami knihovny městské.

Do poválečného období vstoupila knihovna opět jako samostatná instituce s názvem Městská ústřední knihovna v Hradci Králové a jejím vedením byl pověřen Jiří Vaněk. Do fondu se vrátila

většina zabavených knih a byla vyřazena fašistická literatura. V roce 1948 ale přišel další zvrat a knihovna se musela podřít duchu celostátní politiky socialismu a komunismu. Knihovní fondy opět postihlo rozsáhlé vyřazování. V roce 1951 byla působnost městské knihovny rozšířena na okres a kraj a knihovna byla přejmenována na Krajskou lidovou knihovnu. V této souvislosti bylo v dubnu 1954 zřízeno metodické oddělení. O 4 roky později byla Krajská knihovna sloučena se Státní studijní knihovnou Zdeňka Nejedlého (dnešní Studijní a vědecká knihovna). Ze studijní knihovny se vytvořilo vědecké oddělení Krajské knihovny. Důsledky sloučení ovšem nebylo možné dostatečně posoudit, protože už po dvou letech byly knihovny opět rozděleny. Původní městská knihovna se stala knihovnou okresní, která spadala pod okresní národní výbor. Jejím vedením byla pověřena Blažena Levínská. Roku 1964 se knihovna stala Krajskou knihovnou a byla jí až do roku 1975, kdy se z ní opět stala Okresní knihovna. V 70. letech byl v okresech zaváděn střediskový systém. Střediskové knihovny v 8 obvodech budovaly výměnné fondy, které cirkulovaly mezi přidruženými místními knihovnami. Rozvíjela se i nadále spolupráce s vědeckou knihovnou v oblasti doplňování knižních fondů.

V roce 1980 se ředitelem knihovny stal František Vích. Celá 80. léta probíhala ve znamení stavebních úprav ústřední budovy knihovny. Ta získala několik dalších objektů. Přilehlý dům čp. 194 v Dlouhé ulici byl propojen s hlavní budovou a do rekonstruovaného domu čp. 620 v Tomkově ulici se přestěhovalo hudební oddělení.

Knihovna se aktivně zapojila do listopadových událostí roku 1989. Scházela se v ní např. kulturní sekce Koordinačního centra Občanského fóra v Hradci Králové. Do fondu se vracely vyřazené knihy a začalo se uvažovat o nových službách. Už v listopadu roku 1990 byla otevřena zvuková knihovna pro nevidomé. V roce 1992 se ředitelem knihovny stal Jan Pěta.

V roce 1995 byl v hudebním oddělení zaveden automatizovaný výpůjční protokol. Postupně pak následovala další oddělení a pobočky. Připojení knihovny k internetu usnadnilo sdílenou katalogizaci. Od roku 2007 knihovna spolupracuje na budování Souborného katalogu ČR. Byla také zahájena výměna údajů z regionálních databází se Studijní a vědeckou knihovnou v Hradci Králové. V roce 2010 se knihovna zapojila do projektu krajské digitalizace.

V roce 2003 knihovna opět změnila zřizovatele a stala se Knihovnou města Hradce Králové. Dále přetrvával problém s nedostačujícími prostory a pokračovalo hledání vhodného objektu, do kterého by se knihovna mohla přestěhovat. Město pro tyto účely zakoupilo polovinu bývalé továrny Vertex ve Wonkově ulici. Provedením architektonické studie byl pověřen David Vávra. Stavební úpravy objektu ve Wonkově ulici byly zahájeny na konci roku 2010. Interiéry knihovny byly dokončeny koncem roku 2012. Zároveň se změnilo i vedení knihovny

a do funkce ředitelky nastoupila Barbora Čížinská. Nová knihovna ve Vertexu byla slavnostně otevřena 21. 3. 2013.

Lékařská knihovna Lékařské fakulty v Hradci Králové – vznik a vývoj

PhDr. Olga Pitašová

Lékařská knihovna Lékařské fakulty v Hradci Králové

Vznik a umístění pracoviště

Lékařská knihovna (LK) je nejstarší hradeckou vysokoškolskou knihovnou. Vznikla již v roce 1945, tedy souběžně se vznikem samotné lékařské fakulty, a 15. 4. 1946 došlo k jejímu slavnostnímu otevření. Knihovna byla otevřena jako pobočný ústav Národní a universitní knihovny v Praze (Bouček, 1947, s. 83) a její provizorní umístění bylo v zasedací síni, kterou pro fakultu uvolnila Městská spořitelna (Bouček, 1947, s. 59). V roce 1950 se knihovna přestěhovala do budovy bývalého semináře Na Hradě v historické části města, kde sídlí dosud (Koritenská, 2016, s. 58). Krása budovy vynikla naplno po její kompletní rekonstrukci, kdy se během jednoho roku stal ze sice starobylé, ale neútluné a stavebně nevyhovující budovy citlivě zrekonstruovaný objekt, který je obdivován všemi návštěvníky a uživateli knihovny. Budova byla slavnostně otevřena po rekonstrukci, na kterou bylo vynaloženo téměř 40 mil. Kč, 2. 10. 2007 (Pitašová, 2014, s. 4). Hlavní provoz knihovny je situován do 2. nadzemního podlaží, kde se nacházejí obě výpůjční oddělení, volný výběr knih a časopisů s jednotlivými studijními místy, studovny a počítačová studovna, vše doplněné potřebnou technikou a počítači, a část skladů vybavená kompaktními regály. Kromě LK v budově sídlí i Ústav jazyků Lékařské fakulty v Hradci Králové (LF HK) a v přízemí se nachází Sloupový sál, využívaný pro výstavy a společenské události, posluchárna a zázemí budovy (šatna, recepce). Neopakovatelnou atmosféru dodává budově atrium uprostřed objektu, které je návštěvníky využíváno ke studiu i relaxaci.

LK spravuje i prezenční studovnu v budově Výukového centra ve Fakultní nemocnici (FN) Hradec Králové.

Vývoj a organizační začlenění a vedení LK

Knihovna vznikla pod názvem Univerzitní knihovna a jako datum vzniku je uváděno 13. 12. 1945. Jejím vedoucím se stal Dr. Riess. Osud knihovny jako fakultního pracoviště je

úzce spjat s historickým vývojem a organizačním uspořádáním samotné fakulty. Proto i knihovna v letech 1951–1958 patřila pod Vojenskou lékařskou akademii (VLA) v HK.

V roce 1958 se jako Lékařská knihovna stala pracovištěm LF Univerzity Karlovy (UK) v HK a jejím vedoucím byl PhDr. Rudolf Erben, a to v letech 1958–1974.

V roce 1974 se LK stala součástí Ústavu vědeckých informací pod vedením doc. Ing. Ladislava Strnada, CSc., jako přednosta katedry vědeckých informací v letech 1974–1989.

V roce 1989 se oddělila jako samostatné pracoviště s názvem Lékařská knihovna pod vedením PhDr. Evy Čečkové v letech 1989–2008.

V roce 1992 vznikla na základě smlouvy o sdružení společná Lékařská knihovna LF a FN (z původního oddělení vědeckých informací – OVI FN – a Lékařské knihovny LF). Po odchodu PhDr. Evy Čečkové do důchodu v roce 2008 se vedoucí LK stala PhDr. Olga Pitašová.

Po dohodě vedení LF a FN je od poloviny roku 2008 LK pracovištěm LF a knihovní a informační služby jsou pracovníkům FN poskytovány Lékařskou knihovnou na základě smlouvy o poskytování služeb mezi FN a LF (Stoklasová, 2015, s. 118).

Informační zdroje a knihovní fondy

Přestože knihovna vznikala tzv. na „zelené louce“, byl její knihovní a informační fond v krátké době poměrně bohatý a byl budovaný z mnoha různých zdrojů (vlastní nákupy, dary jednotlivců i institucí domácích i zahraničních, zabavené odborné knihovny německé či z pohraničí). Již 17. 1. 1946 na III. schůzi učitelského sboru fakulty se uvádí, že knihovní fond je odhadován na 22 000 svazků (v té době se jednalo především o převzatou německou studijní lékařskou knihovnu z Českého Dubu) (Bouček, 1947, s. 77). O získání mnohých zdrojů se zasloužila Univerzitní společnost, která byla v té době v HK aktivní.

Pro další systematické budování knihovního fondu a smysluplnou akvizici bylo důležité, že již v listopadu 1946 byl dokončen katalog periodické literatury a sestaven plán pro odebírání časopisů.

V knihovním fondu LK dodnes najdeme stopy vývoje a organizačních změn fakulty a následky různých dohod a příkazů tehdejších nadřízených orgánů, které se dotkly i knihovních fondů v HK zřizovaných knihoven. Příkladem toho jsou přesuny knihovního fondu, především časopisecké literatury, mezi hradeckou Studijní a vědeckou knihovnou (SVK, původně Státní studijní knihovnou), knihovnou hradecké Fakulty vojenského zdravotnictví Univerzity obrany Brno (FVZ UO, dřívější VLA) a knihovnou LF. Dokladem toho jsou vlastnická razítka všech těchto institucí, která v některých dokumentech dodnes nalzáme. Důvod je ten, že SVK HK měla při svém vzniku ve svém fondu časopisy bývalé německé Lékařské knihovny v HK

a na základě dohody mezi tehdejšími Ministerstvem školství, věd a umění a Ministerstvem národní obrany byla z jejího knihovního fondu v r. 1952 vyčleněna lékařská literatura a předána nově zřízené VLA v HK. Její součástí se z rozhodnutí nadřízených institucí stala na 7 let právě i LF a tím i její knihovna. V r. 1958 se LF opět oddělila od VLA a stala se samostatnou fakultou v rámci UK s vlastní knihovnou, čímž došlo znovu k dělení stávajícího knihovního fondu a přesunům mezi VLA a LF HK.

Služby

Základním posláním LK je zabezpečování aktuálních zahraničních i domácích informačních zdrojů a přístupu do nich pro pracoviště LF a FN a poskytování kvalitních knihovních a informačních služeb všem uživatelům LK. Průběžně se mění rozsah nabídky a forma zpřístupňovaných informací. Vedle tištěných zdrojů je prioritou zabezpečení elektronického přístupu do plných textů dokumentů z počítačové sítě LF (příp. FN) nebo vzdáleně v souladu s platnými licenčními podmínkami. Součástí knihovního fondu je samostatně vyčleněný studijní fond s povinnou a doporučenou studijní literaturou určenou pro studenty fakulty.

Od r. 1993 pracuje knihovna s automatizovanými knihovními systémy. Nejdříve to byl systém TINLIB, poté T-Series a od r. 2006 dosud ALEPH.

V r. 1995 byla LK připojena k počítačové síti LF HK a začala využívat internet (Čečková, 1997, s. 8).

Specifickou službou, která se stala v posledních letech zásadní součástí práce knihovny a která rozsahem a způsobem zpracování převyšuje tradiční činnost knihoven, je evidence a vykazování publikační aktivity pracovníků LF a FN. I tato činnost prošla během let vývojem, který si zaslouží krátký komentář. Do roku 1999 probíhal sběr bibliografie 1x ročně prostřednictvím papírových formulářů vyplňovaných na pracovištích. Data z těchto formulářů byla pracovníky knihovny vkládána do programu ProCite a z něj pak byly zpracovávány podklady pro interní hodnocení, bibliografie UK, rejstřík informací o výsledcích (RIV). V letech 2000–2009 probíhal sběr dat prostřednictvím systému Caddis, který vznikl ve spolupráci LK s Matematicko-fyzikální fakultou v Praze. Z tohoto programu se exportovala data do ProCite a dále zpracovávala. Od roku 2010 probíhá sběr a vykazování dat o publikační činnosti prostřednictvím systému pro evidenci publikační činnosti firmy DERS. Jedná se o webovou aplikaci OBD.

Spolupráce

LK LF HK je součástí sítě fakultních knihoven UK, které společně s Ústřední knihovnu UK tvoří Knihovnu UK. Uživatelé tak mohou na celé UK využívat výhod jednotného knihovního softwaru, centrálního katalogu, jednotné registrace a knihovního řádu.

Vzhledem ke svému postavení jako knihovny zabezpečující knihovní a informační služby pro FN je LK zároveň součástí sítě zdravotnických lékařských knihoven v ČR, v jejímž čele je Národní lékařská knihovna (NLK) v Praze. Vytipovaná regionální střediska této sítě, mezi která patří i LK, jsou součástí Regionální sítě knihoven a informačních středisek ve zdravotnictví a konzultační skupiny pro rozvoj regionálních center zdravotnických knihoven v ČR (REGLEK) při NLK Praha.

Dobrou ukázkou profesní spolupráce mezi knihovnami různých typů a velikostí je spolupráce královéhradeckých veřejných a akademických knihoven např. v rámci různých celostátních knihovnických akcí či kampaní. LK je tak v kontaktu s knihovnami Farmaceutické fakulty (FaF) v HK, UO – FVZ, Univerzity Hradec Králové, SVK HK či Knihovnou města HK. Vedoucí LK PhDr. O. Pitašová je členkou redakční rady *knihovnicko-informačního zpravodaje Královéhradeckého kraje U nás*, který vydává SVK HK.

Budoucnost

Budoucnost LK je spojena s projektem kampusu UK v HK, ve kterém budou pracoviště LF a FaF v HK. V první etapě budování kampusu byla postavena jedna společná budova, která byla uvedena do provozu na podzim r. 2015. Jsou v ní umístěna zatím dvě pracoviště z každé fakulty. V současné době se intenzivně pracuje na přípravě výstavby druhé části kampusu, kam by měla přesídlit všechna výuková i obslužná pracoviště obou fakult. Znamená to, že i obě stávající fakultní knihovny (LF a FaF) získají nové prostory, ve kterých budou v úzké spolupráci nabízet své služby. Mělo by se tak stát nejdéle v r. 2024.

Soupis bibliografických odkazů:

BOUČEK, Bohuslav, 1947. *Dvouletá činnost fakultní pobočky královéhradecké (1945-46 a 1946-47)*. 224 s.

ČEČKOVÁ, Eva, 1997. Lékařská knihovna dnes. *Scan*. Hradec Králové: Fakultní nemocnice, 7(1), 8. ISSN 1211-295X.

HRŮZA, Jaroslav, 2016. *Hradec Králové na pohlednicích v průběhu tří století*. Vlkov: Agentura Regiona – Helena Rezková. ISBN 978-80-905700-6-1.

KORITENSKÁ, Pavla, [2016]. *Příběh budovy Lékařské fakulty v Hradci Králové*. Hradec Králové: Muzeum východních Čech v Hradci Králové ve spolupráci s Lékařskou fakultou Univerzity Karlovy v Hradci Králové, 135 s. ISBN 978-80-87686-12-6.

PITAŠOVÁ, Olga, 2014. Lékařská knihovna LF UK v Hradci Králové. *Scan*. Hradec Králové: Fakultní nemocnice, 24(4), 4-6. ISSN 1211-295X.

STOKLASOVÁ, Alena, 2015. *Univerzita Karlova v Praze Lékařská fakulta v Hradci Králové 1945-2015, 70*. Dvůr Králové nad Labem: Miroslav Všetečka – ATD, 237 s. ISBN 978-80-906155-1-9.

Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové a společenskovední knihovna Muzea východních Čech v Hradci Králové

Iva Nývltová

Společenskovední knihovna Muzea východních Čech v Hradci Králové

Muzeum východních Čech v Hradci Králové v současnosti má dvě knihovny: společenskovední a knihovnu přírodovědeckého oddělení; obě jsou veřejně přístupné specializované knihovny evidované u Ministerstva kultury ČR. Dohromady spravují přes 57 000 knihovních jednotek. Roční přírůstek je kolem 1200 knihovních jednotek. Celý fond obou muzejních knihoven je přístupný v online katalogu z webu muzea.

Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové byla založena dne 4. listopadu 1949, základem fondů se staly knihy převedené z muzejní Městské studijní knihovny v Hradci Králové. Slavnostní převzetí knihovny proběhlo v přednáškovém sále Kotěrovy muzejní budovy, na zahájení hrála vojenská hudba řízená kpt. R. Šálkem.

V devadesátých letech minulého století obě knihovny začaly velice úzce spolupracovat při prvním zahájení počítačového zpracování knihovních jednotek a následně přicházely i první nesmělé nápady digitalizace našich rozsáhlých fondů.

První konkrétní spolupráce začala v roce 2001, a to žádostí o grant z VISKu 5. Obě instituce je podaly pod stejným názvem Retrokonverze záznamů regionálních seriálů za léta 1800–1965 knihoven a muzeí Královéhradeckého kraje. Po celoroční podrobné práci jednotlivých knihovnic v knihovnách, muzeích a archivech našeho kraje vznikla databáze regionálních seriálů, která pomáhá našim uživatelům dodnes.

Další granty na sebe nedaly dlouho čekat. Ještě v roce 2001 a následně v roce 2002 ve VISKu 7 muzeum dalo digitalizovat další degradací papíru zasažená periodika. Název obou grantů byl Zpřístupnění ohrožených periodik východních Čech prostřednictvím digitální technologie, náklady obou grantů byly přes 365 tisíc a dotace z toho pokryly přes 150 tisíc. Při jejich samotné realizaci obě knihovny nadále úzce spolupracovaly. Využívaly nejlépe zachovalé jednotlivé ročníky novin z obou institucí. Studijní a vědecká knihovna v následujících letech přistoupila k rozšíření digitalizace a například při zpracovávání *Pochodně* nebo *Královéhradecka* využila

i svazků z muzea.

Digitalizace po celé republice získávala podporu a rostla nevídaným tempem. Studijní a vědecká knihovna nezůstala pozadu a připravila krajský projekt digitalizace nejen regionálních periodik, ale i zajímavých publikací. Digitální knihovna vznikla ve spolupráci některých muzeí a knihoven celého kraje. Pro uživatele jde o velice vítaný počín, na kterém budeme stále spolupracovat a dále doplňovat a rozšiřovat nabídku textových dokumentů z našich fondů.

Muzeum východních Čech v Hradci Králové již od roku 2014 spolupracuje se Studijní a vědeckou knihovnou v Hradci Králové na projektu, který se věnuje seniorům a jejich vzdělávání. Program klubu pravidelně zaměřuje na komentované prohlídky výstav a expozic v prostorách muzejní budovy.

Součástí programu jsou také pravidelné přednášky odborných pracovníků muzea všech odborných oddělení: historického, archeologického, přírodovědeckého nebo z restaurátorských dílen. Přednášky navazují na tematické výstavy nebo seznamují s výsledky výzkumů odborných kurátorů, se zvykoslovným rokem nebo např. novými přírůstky do sbírek muzea nebo představují zajímavá regionální témata. Pravidelně jsou do programu začleňovány také komentované prohlídky města Hradce Králové, zaměřené na seznámení s historií města a jeho zajímavými památkami, ukázky aktuálních archeologických výzkumů nebo procházky areálem na Chlumu a seznámení se s historií tohoto vojenského konfliktu prostřednictvím pomníků na bývalém bojišti. Nedávno byly zařazeny také procházky přírodovědnou lokalitou Na Plachtě nebo hradeckými parky. Novinkou loňského a letošního roku jsou zejména besedy se členy klubu a tematické workshopy.

Muzea našeho kraje také se Studijní a vědeckou knihovnou spolupracovala na publikaci *Knihovny Královéhradeckého kraje se představují* z roku 2004 a při každoročních Týdnech knihoven v jednotlivých institucích. Naše dobré vzájemné vztahy jsou předmětem zájmu kolegů z jiných krajů republiky.

Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové a Muzeum východních Čech v Hradci Králové se mají na poli spolupráce čím pochlubit a i nadále se těšíme na rozšíření nových společných knihovnických aktivit.

Především chceme popřát 70tileté dámě do dalších let tak výborné a zanícené knihovnice a knihovníky, se kterými rádi spolupracujeme.

Od Slovanské lípy ke knihovně 21. století

Bc. Lada Všeticková, DiS.

Městská knihovna Nové město nad Metují

Tato prezentace má být krátkým ohlédnutím za historií knihovnictví v Novém Městě nad Metují a má také připomenout blížící se desetileté výročí existence knihovny v novém prostoru, zrekonstruované budově bývalé pošty (oslavíme 1. 11. 2020).

Slovanská lípa

V Novém Městě nad Metují byla roku 1848 založena čtenářská společnost Slovanská lípa. Zájemci se scházeli v učebně první třídy školy a pročetli časopisy. Již tehdy stál za těmito čtenářskými snahami tehdejší novoměstský děkan Jan Karel Rojek. V roce 1862 sepsal prohlášení o Čtenářské besídce. Rozhodl se poskytnout čtenářům své vlastní knihy, časopisy a noviny, které odebíral. Knihy a časopisy byly připraveny ve škole, nesměly se brát domů a četlo se každou neděli a o svátcích vždy po odpoledních bohoslužbách. Čtenáři si však dlouho neužívali, neboť Rojek byl zanedlouho i se svými fondy přeložen na jinou faru (Dvořáček, 2000).

Čtenářská beseda

V červenci roku 1871 byla ve městě konečně založena Čtenářská beseda. Měla 60 členů a knihovnu o 285 svazcích. Čtenářská beseda pořádala i různé zábavy, koncerty a plesy. Jejím významným předsedou byl ředitel obecné školy, historik a kronikář Jan Klos. V posledních třiceti letech 19. století se již česká vlastenecká činnost nedá zastavit. Každý spolek se snaží budovat vlastní knihovnu s českými knihami. Veřejná lidová knihovna byla v Novém Městě nad Metují založena v roce 1890. Vznikla sloučením knihoven Sokola, Besedy Čelakovský a místního sboru dobrovolných hasičů. V roce 1907 byla při knihovně zřízena veřejná čítárna (Dvořáček, 2000).

První knihovnický zákon

Situace v knihovnictví se od základu změnila vydáním zákona o veřejných knihovnách obecních z r. 1919. Ten stanovil, že každá obec je povinna zřídit a udržovat veřejnou knihovnu, každá větší obec i čítárnu, a přenesl tak péči o knihovny ze soukromých osob a spolků na obce. Radní v Novém Městě převzali Veřejnou lidovou knihovnu pod svou správou 1. března 1921. Byla ustavena knihovnická rada a vedení knihovny bylo svěřeno kvalifikované osobě. Finanční příspěvek na udržování knihovny a nákup nových knih byl stanoven podle počtu obyvatel. Dne 27. ledna 1931 knihovna změnila název na Městskou veřejnou a měla 3540 knih, z toho 720 naučných. V období první republiky se knihovna několikrát stěhovala: bývala v budově soudu, v městském úřadu a také v místní sokolovně. Častým návštěvníkem býval i Alois Jirásek, který k nám zajížděl z nedalekého Hronova (Moravec, 1940).

Období totalitních režimů

Druhá světová válka negativně zasáhla i veškeré kulturní dění v našem městě. Půjčování českých knih bylo zastaveno, mnohé publikace unikly zkáze jen díky odvaze novoměstských čtenářů. Ti si ale také hned po porážce fašistického Německa svou knihovnu obnovili. Svědomitě vraceli všechny předválečné výpůjčky, knižními dary přispívali jednotlivci i společenské organizace. V té době již knihovna sídlila na Komenského ulici č. 22 naproti klášteru milosrdných bratří. Její vývoj v dalších čtyřiceti letech byl, jako u všech knihoven, poznamenán kulturní revolucí, socialistickou soutěží a jinými dobovými tanci – knihovna musela sloužit i jako místní agitační středisko.

Po sametu

Déle než dvacet let vedla knihovnu Zdeňka Pfeiferová. V roce 1996 se knihovna oddělila od Okresní knihovny v Náchodě a stala se samostatnou příspěvkovou organizací města. Po mnoho let probíhala veškerá činnost knihovny ve stále více prostorově stísněných podmínkách, přesto knihovna vždy dosahovala dobrých výsledků, pravidelně se nakupovaly nové knihy, každoročně se pořádalo několik akcí pro veřejnost.

V roce 1997 začalo počítačové zpracování fondu, byly zakoupeny první počítače a spuštěn internet pro veřejnost. V roce 1998 byl zahájen automatizovaný provoz v oddělení pro děti a mládež pomocí systému Lanius, v roce 2001 se automatizovalo i oddělení pro dospělé. Po celá tato léta se Zdeňka Pfeiferová snažila prosadit přestěhování knihovny do větších a důstojnějších prostor. Naděje zaplála naplno v roce 2005, kdy se městu podařilo pro knihovnu

získat prostory bývalé pošty na ulici Komenského 30, sehnaly se i nemalé finanční prostředky na rekonstrukci budovy.

Desetiletí v novém

Na podzim 2010 proběhlo stěhování, knihovna tak získala důstojné prostory pro rozvoj své další činnosti na mnoho desítek let. Momentálně v naší knihovně pracuje sedm zaměstnankyň na plný úvazek, které se starají o více než 87 000 knihovních jednotek. Máme otevřeno 52 hodin týdně, provozujeme dvě oddělení, menší klubovnu a společenský sál pro 80 osob. Obsluhujeme také 12 okolních obecních knihoven, máme dvě pobočky. Minulý rok nás nějakým způsobem navštívilo 70 640 uživatelů, uspořádali jsme 200 kulturních a vzdělávacích akcí pro všechny generace. Vydáváme vlastní publikace, nabízíme různé doplňkové služby pro uživatele, rozvážíme knihy i domů.

Novoměstská knihovna má své pevné místo na slunci už více než 170 let, stala se nedílnou součástí kulturních dějin města. Příští rok oslavíme deset let v budově, která nabízí svým uživatelům služby na úrovni 21. století. Jistě nás v budoucnu čekají další změny, nové moderní technologie, nové možnosti a výzvy. My se na tuto novou kapitolu dějin knihovnictví samozřejmě těšíme!

Soupis bibliografických odkazů:

DVOŘÁČEK, Bohumil, 2000. *Pohledy do minulosti Nového Města nad Metují*. Vyd. 2., opr. a dopl. Nové město nad Metují: Městský úřad. 471 s. ISBN 80-238-5947-1.

MORAVEC, Jaroslav, VOBORNÍK, Jan a TLÁSKAL, Jaroslav, 1940. *Nové Město nad Metují a jeho kraj: samostatná příloha městečka Nového Hrádku, městyse Krčína a 57 obcí politického okresu novoměstského*. V Praze: Nákladem Václava Horkého. 311 s.

Městská knihovna Vamberk (zal. roku 1857)

Jaroslava Martinová

Městská knihovna Vamberk

Vážené kolegyně, vážení kolegové,

děkuji vám za možnost představit knihovnu města Vamberka, města světoznámé vamberecké krajky, ukrytého v podhůří malebných Orlických hor, při tak výjimečném setkání, jakým je konference k výročí 70 let od založení SVK HK.

S půvabem sobě vlastním oslavila před dvěma lety Městská knihovna Vamberk svoji úžasnou „stošedesátku“ – a věřte, že tento věk by jí skutečně nikdo nehádal. Jako jedna z nejstarších knihoven regionu Rychnovsko si zachovává stále svoji svěžest a řekněme i nadčasovost, díky které si i v dnešní elektronické době užívá zájmu nejen čtenářské veřejnosti všech věkových kategorií. Fakt, že každý pátý občan městečka je naším čtenářem, nás neskutečně hřeje a je obrovským povzbuzením pro další knihovní práci.

Přijměte i vy srdečné pozvání ke krátkému proběhnutí historií i současností MK ve Vamberku. Vamberecká knihovna patří ke knihovnám s úctyhodnou historií. První veřejná knihovna byla ve Vamberku založena zásluhou vambereckého rodáka redaktora Josefa Richarda Vilímka v roce 1857. Byla umístěna ve zdejší škole a sám pan Vilímek jí věnoval kolem 100 svazků knih. Tento rodák založil v Praze v roce 1884 moderní Vilímkovo vydavatelství, jedno z nejznámějších nakladatelství přelomu 19. a 20. století, známé mimo jiné i prvním vydáním oblíbených „verneovek“ v českém jazyce.

V roce 1867 byla ve Vamberku založena Měšťánská beseda a zároveň zde byla zřízena i besední knihovna přístupná všem občanům města.

V roce 1932 daroval mecenáš města, továrník a bývalý předseda Měšťánské besedy, pan Ladislav Bednář svůj dům knihovně.

Bednářova vila – č. p. 84 – je na první pohled nenápadný, a přesto tolik výjimečný dům. Více než dvě staletí stará klasicistní budova, jejíž základy pocházejí již ze 14. století, stojí na rohu Husova náměstí a Voříškovy ulice a je jednou z nejstarších světských staveb města. Pod názvem „Bednářův besední dům“ díky laskavosti a předvídavosti mecenáše města poskytuje útočiště vamberské knihovně dodnes.

Dodnes se náš knihovnický minitym – čítající 2,5 ženy pečující o knihovní fond téměř 40 000 svazků – snaží ctít odkaz obou těchto vážených rodů. A stejně tak se trvale snažíme podle svých sil a možností posouvat knihovnickou profesi a knihovnu našeho města dál – dát jí současnou tvář a vyhovovat požadavkům jednadvacátého století. Důkazem toho je pro nás jak výsledek strategického průzkumu spokojenosti občanů města, tak především nominace knihovny do soutěže Knihovna roku 2010, kde získala „Cenu za uživatelsky velmi ceněnou širokou škálu kulturně-vzdělávacích aktivit pro všechny věkové kategorie“. Toto ocenění má váhu dvojnásobnou: jednak je to ocenění odborné, ale hlavně je to ocenění od čtenářů a obyvatel města, kteří knihovnu sami nominovali.

Není možné zde vyjmenovat všechny aktivity knihoven v naší zemi, kterými oslovujeme širokou veřejnost. Všichni to víme – spektrum pracovního záběru a rozpětí knihovnické profese je nekonečné... Krásně řečeno slovy herečky Jitky Smutné: „... *knihovník – to je zvláštní sorta lidí... neskutečná...*“ My zasvěcení s ní určitě souhlasíme. V drtivé většině pracujeme s radostí a s nadstandardním nasazením... a občas i s úsměvem přehlízíme průpovídky osob považujících knihovníka za člověka čtoucího si v pracovní době, popřípadě hrajícího si na počítači, v nejlepším případě u šálku kávy ještě stíhajícího plést ponožky. ☺

Co naplat, máme toho ještě opravdu mnoho před sebou. Čím vším se musíme neustále vyzbrojovat pro svou profesi – vzděláním, pochopením, znalostmi, vědomostmi, zkušenostmi, smyslem pro humor... psychickou i fyzickou zdatností, včetně svalů reprezentujících i milovníky kulturistiky. A co dál – neustrnout v dosavadním stylu práce, komunikovat, spolupracovat, vzdělávat se. Být hercem i psychologem, správnou kamarádkou i pohádkovou babičkou... Zkrátka osobností.

Tak vidíte, ono se řekne... knihovník.

Ale vraťme se do reality vamberecké knihovny.

Městská knihovna Vamberk – jako hodnota a kulturní instituce s úctyhodnou historií, jako hodnota a instituce současná a nadčasová – je tu stále. Délka jejího života přesahuje délku života lidského. Její existence stále dokazuje nadhled a inteligenci těch, jejichž zásluhou mohla a může předávat moudro, vědění a vzdělání. Všem, kteří mají zájem.

V celém světě jsou dodnes knihovny kulturními institucemi vytvářejícími zázemí pro sebevzdělání, pro kvalitní využití volného času. Po staletí jsou branou do světa vědomostí, celoživotního vzdělávání a kulturního rozvoje lidstva.

Přejme všichni do dalších let existence všem knihovnám nejen v naší zemi mnoho štěstí a mnoho osvícených panovníků, kteří i nadále budou podporovat péči o vzdělanost a moudrost dalších generací. Náš svět právě vzdělanost a moudrost přece tolik potřebuje. A tolik postrádá.

Střípky z historie Slavoje

Mgr. Marta Pešková Staníková

Městská knihovna Slavoj ve Dvoře Králové nad Labem

Prezentace zobrazuje vývoj Městské knihovny Slavoj ve Dvoře Králové nad Labem od přijetí prvního zákona o veřejných knihovnách obecních ze dne 22. července 1919 až po rok 2019. Je zaměřena na změny a události, které se v historii knihovny staly vůbec poprvé. Přesto však nelze nezmínit rok 1881, kdy byl založen literární a čtenářský spolek Slavoj, protože se vznikem veřejné knihovny přímo souvisí.

Spolek byl založen 15. dubna 1881. V té době měl 110 knih a předplatné na 6 periodik (*Květy, Osvěta, Lumír, Světozor, Paleček, Věstník bibliografický*) pro 115 registrovaných čtenářů. Od 2. října 1881 byla knihovna čtenářům zpřístupněna pravidelně každou neděli. Už 6. listopadu téhož roku spolek uspořádal v dlouhé síni Hankova domu první večerní zábavu, na které zazněla přednáška o národní literatuře a písni v podání okteta Slavoje.

Před přijetím knihovnického zákona, který měl zabezpečit přístup celé společnosti ke vzdělání, informacím i k zábavě prostřednictvím tištěného slova, veřejná knihovna v našem městě neexistovala, zato knihovna spolku Slavoj už měla téměř čtyřicetiletou tradici. Aby města splnila svou zákonnou povinnost, snažila se často o přeměnu některé spolkové knihovny v obecní. Stejně tak tomu bylo i v našem městě. Od září roku 1919 vedlo v tomto směru vedení města se zástupci Slavoje jednání. Přeměna knihovny spolkové v obecní byla dokonána dne 21. ledna 1921, kdy se obecní zastupitelstvo na své schůzi jednohlasně usneslo převzít knihovnu Slavoje a zřídit tak Veřejnou obecní knihovnu Slavoj města Dvora Králové nad Labem.

1921 – Knihovna byla nejprve umístěna v zasedací síni Hankova domu, později jí byly přiděleny prostory bývalých městských kanceláří na východní straně Hankova domu. Čítárna však zůstala i nadále v 1. patře hasičské zbrojnice. Bezplatným knihovníkem byl určen ředitel gymnázia Tomáš Halík, který byl zároveň předsedou knihovnické rady, jež nadále knihovnu řídila. Jeho placeným pomocníkem, který vykonával manuální práci knihovníka za roční plat 10 512 Kč, zvolilo zastupitelstvo Osvalda Treybala. Ten byl zároveň autorem první historie Slavoje, která byla později otiskována na pokračování v časopise *Slavoj*.

1922 – První inspekce Úřadu státního instruktora knihovnického v Praze (6. února 1922) dopadla dobře. Bylo vysloveno uznání obsahovému vybavení a řádnému vykonávání činnosti. Bylo však doporučeno změnit systém uspořádání a evidence a požadováno vedení jednotného přírůstkového seznamu. Do té doby existovaly pouze jakési oborové soupisy.

1927 – Byla zřízena první pobočka knihovny, a to v okresní nemocnici, kam byly předány vhodné knihy, které byly ve Slavoji zachovány ve třech exemplářích. Zůstaly i nadále majetkem Slavoj (jednalo se o 50 knih).

1935 – Vlastní budovu získala knihovna v roce 1935, kdy byla přemístěna do kanceláří bývalé Mayerovy továrny v Tylově ulici. V roce 1936 k ní byla přistěhována také čítárna. Zde knihovna sídlí dodnes.

1939 – 26. října 1939 předložila knihovnická rada státnímu inspektorovi knihovnímu v Praze návrh knihovního řádu pro mládež. Jsme tak svědky počátků dětského oddělení ve Dvoře Králové nad Labem. Oddělení pro mládež bylo skutečně do konce roku 1939 uvedeno v provoz a obsahovalo 588 knih.

1940 – Počátkem 40. let došlo v knihovně ke třídění naučné literatury do skupin na základě již platného MDT. Na každý titul byly tvořeny autorské, názvové a obsahové katalogizační lístky. Postupně tak v knihovně vznikaly lístkové katalogy, které si návštěvníci knihovny pamatují až do přechodu knihovní agendy na automatizovaný knihovní systém. Ani po čas války se nezastavila práce na rozvoji knihovny. U příležitosti „Českého hudebního máje“ v roce 1940 zahájilo svou činnost také hudební oddělení.

1941 – K 60. výročí založení Slavoj byl vydán 1. sborník o historii knihovny *Slavoj 1881–1941*.

1945 – V čítárně knihovny byly shromažďovány knihy, které se nacházely v domácnostech německých občanů a českých kolaborantů. V konečném součtu bylo prohlédnuto, vytříděno a do Národní a univerzitní knihovny v Praze odvezeno na 400 tisíc svazků (celkem 42 tun). Po válce ceny knih mimořádně stouply (o 200–300 %). Příspěvek obce na nákup literatury se však stejnou měrou nezvýšil. Knihovnická rada a správa Veřejné městské knihovny Slavoj žádaly královédvorské firmy o mimořádný příspěvek na nákup knih a časopisů do knihovny a studovny. Zaměstnancům firem bylo na oplátku poskytnuto bezplatné členství a půjčování knih.

1948 – Mezníkem ve vývoji českého knihovnictví se stal I. celostátní sjezd knihovnických pracovníků, konaný v Brně ve dnech 13. a 14. května 1948. Ministerstvo informací zde předložilo návrh jednotné organizace českého knihovnictví. Knihovny všech druhů tak měly být spojeny v jednotnou soustavu a umožnit čtenářům, aby si mohli půjčit jakýkoliv

dokument bez ohledu na to, v které knihovně je k dispozici. V návrhu se objevují i první náznaky metodického řízení knihoven.

1949 – Na základě zkušeností z Ústřední knihovny hlavního města Prahy rozeslalo Ministerstvo informací 18. září 1948 oběžník o povinnosti zřídit ve všech veřejných městských knihovnách ve městech nad 10 000 obyvatel klub čtenářů. Jeho úkolem bylo pečovat o čtenáře, propagovat knihovnu a dobrou pokrokovou četbu. Ve Dvoře Králové byl klub založen v únoru 1949.

1949 – Od 1. září 1949 byl v knihovně zaveden volný výběr knih.

1952 – Královédvorská knihovna se stala Okresní lidovou knihovnou. Kromě metodické funkce pro lidové knihovny spádového obvodu byla také knihovnou doplňovací pro venkovské knihovny (od roku 1946). Za svou činnost obdržela knihovna diplom „Vzorná lidová knihovna“ (1956).

1960 – Od počátku 60. let knihovna provozovala agitační středisko Národní fronty, které bylo zrušeno až v roce 1989. Konala se zde nejen setkání s voliči, ale také besedy a pořady pro čtenáře. Knihovna vyhlašovala také výtvarné soutěže. Čtenáři, kteří již nebyli delší dobu v knihovně, dostávali zvací dopisy se seznamy literatury. V roce 1969 byly rozesílány vánoční pozdravy čtenářům, kteří v tom roce neprodloužili svou registraci.

1970 – Docházelo k prověrkám knižního fondu ve všech knihovnách trutnovského okresu. Tzv. nevhodné tituly musely být staženy z půjčovního procesu, noviny a časopisy z let 1968–69 se nesměly půjčovat vůbec.

1970 – S nástupem Emila Pokorného do funkce ředitele bylo v roce 1970 otevřeno oddělení pro dospívající mládež.

1988 – Za ředitelky Věry Jirouskové bylo otevřeno oddělení politické literatury.

1996 – Došlo k rozsáhlé rekonstrukci budovy. Byla vyměněna střešní krytina a demontována dřevěná veranda. Vytápění párou bylo nahrazeno plynofikací objektu, byla opravena elektroinstalace, kanalizace a vodovod. Fasáda v průčelí budovy byla opravena se zřetelem k původnímu slohu podle historicky dochované dokumentace. V původních plánech byla do rekonstrukce zahrnuta také oprava půdy, kde by vznikl prostor k pronájmu různým spolkům a organizacím. Z tohoto plánu však sešlo pro nedostatek financí.

Tehdejší ředitelka knihovny Vladislava Lustigová zažádala o navrácení původního názvu knihovny. Od 27. května 1996 tak nese královédvorská knihovna opět ve svém názvu jméno jedné z literárních postav *Rukopisu královédvorského*, Slavoj.

1997 – Postupně byl do provozu zaváděn automatizovaný knihovní systém Lanisus.

1998 – Koncem roku byla zprovozněna internetová linka a zpřístupněna za mírný poplatek každému čtenáři, který o tuto službu projevil zájem.

2000 – Bylo zahájeno půjčování knih pomocí čárového kódu.

2002 – Rozvoj knihovny pokračoval s nástupem Lenky Antošové do funkce ředitelky Městské knihovny Slavoj. Kromě svých ředitelských povinností se úzce specializovala na rozvoj dětského čtenářství. Projektu Z handicapu přednost, který byl mimo jiné představen na semináři „Netradiční metody práce ve čtení“, vyjádřil svůj obdiv osobně také prof. Zdeněk Matějček. Proběhlo také historicky první spaní v knihovně. Nejednalo se o Noc s Andersenem, ale o Princeznovskou noc, na kterou přijala pozvání také první královna věnných měst Eva Kvasničková ze Dvora Králové nad Labem. Knihovna uspořádala první jazykové kurzy.

2003 – Dne 1. července 2003 došlo ke změně právní formy knihovny. Z organizační složky města se stala příspěvkovou organizací s právní subjektivitou. V říjnu byly zprovozněny historicky první samostatné internetové stránky knihovny. Zároveň s tím byl požádán malíř František Kalenský o vytvoření loga, které by graficky spojovalo současnou knihovnu s jejím předchůdcem čtenářským a literárním spolkem Slavoj.

2004 – V březnu bylo otevřeno hudební oddělení s veřejným internetem. V říjnu se uskutečnil slavnostní křest prvního souborného vydání regionálních pověstí *Pověsti Královédvorská*.

2005 – Zahájila svou činnost literární čajovna.

2009 – Už v roce 1971 plánovala knihovna donášku imobilním čtenářům až domů, v roce 1973 se měla uskutečnit donáška knih do domova důchodců. Zda se tyto plány realizovaly, není v archivních dokumentech zmíněno. V březnu 2009 byl však tento nápad zrealizován a od té doby vyjíždějí knihovnice každou první středu v měsíci za svými imobilními čtenáři do jejich domovů.

2010 – Propagace knihovny byla důležitá v každém jejím období. S rozvojem techniky se však nabízí daleko více možností. Knihovna se k tomuto účelu rozhodla využít hru geocaching. Knihovnická mystery keš, zpřístupněná 24. května 2010, obsahuje pamětní kartičku, knihy o cestování a knihovnické CWG. K 30. září 2019 jsme zaznamenali na webových stránkách hry 506 logů.

2014 – Knihovna byla obohacena o nové obyvatele. V dětském oddělení si děti mohou prohlédnout agamu vousatou a felzумы madagaskarské. Na chodbě před vstupem do studovny je umístěno akvárium s rybičkami a v průchodu do hudebního oddělení se nachází prosklený úl s včelím společenstvím. Knihovna začala půjčovat e-knihy. Seniorům bylo nabídnuto studium virtuální univerzity 3. věku.

2017 – První parkoviště určené pouze pro návštěvníky knihovny se nachází hned vedle budovy. Někomu se tato skutečnost může jevit jako triviální věc, pro knihovnice to bylo splnění dávného snu.

2019 – První automobil ve vlastnictví knihovny byl pořízen od Pečovatelské služby Města Dvůr Králové nad Labem za 31 000 Kč bez DPH. Je sice starší, ale je náš.

Na závěr bych si dovolila citovat slova Františka Kozy ze sborníku *Slavoj 1881–1941*.

„... Z malých začátků vznikla velká knihovna, a vznikla z prostředků sebraných dobrovolnými dary, a když založena byla knihovna obecní, převedli odpovědní činitelé Slavoje ochotně celou svou knižní pokladnici do této nové instituce a tak umožnili vybudování knihovny dnešní. Kolik pracovníků se vystřídalo v práci v knihovně... Jim všem z doby minulé i přítomné patří vřelý dík a uznání nás všech.“ (Hadinec, 1941, s. 6)

Soupis bibliografických odkazů:

HADINEC, Vladimír a PÁN, Jan, 1941. *Slavoj 1881-1941*. Ve Dvoře Králové nad Labem: Veřejná obecní knihovna Slavoj. 110 s.

Knihovny v proudu času

Sborník z konference k 70. výročí Studijní a vědecké knihovny v Hradci Králové a 100. výročí

1. knihovnického zákona

Sestavila: Mgr. Petra Řoutilová

Grafická úprava: Markéta Špásová, Mgr. Petra Řoutilová

Jazyková korektura českých textů: PhDr. Božena Klabalová

Edice: E-knihy SVK HK

Vydala Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové,

Hradecká 1250, 50003 Hradec Králové

V SVK HK 1. vydání

Verze 1. z 2020-06-23

ISBN 978-80-7052-143-4 (pdf)